

Ett gestaltningsförslag för rekreativa förbindelser över Södra Hällarna

Upplev kanten!

Upplev kanten! Ett gestaltningsförslag för rekreativa förbindelser över Södra Hällarna.
Experience the edge! A design proposals for recreational links over Södra Hällarna
© Maja Forsberg 2011
Självständigt arbete i landskapsarkitektur 30 hp Avancerad E (EX0533)
Institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala
Handledare: Tomas Eriksson, institutionen för stad och land
Examinator: Sofia Sandquist, institutionen för stad och land
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

FÖRORD

Jag skulle vilja rikta ett stort tack till de personer som stöttat mig i mitt arbete med Södra hällarna. I första hand min handledare Tomas Eriksson som kommit med värdefulla tips och kommentarer under arbetets gång. Vidrare vill jag tacka Ann-Sofie Lindskog och Suzanne Edström på Gotlands kommun för att ni hjälpt mig att forma uppdraget, bistått med underlag och er kunskap om området.

Ett varmt tack också till landskapsarkitekterna på Tema i Uppsala för stöd och uppmuntran! Slutligen vill jag tacka alla studiekamrater och min familj som stöttat och agerat bollplank för idéer och tankar under arbetets gång.

Tack!

Upplev kanten! Ett gestaltungsförslag för rekreativa förbindelser över Södra Hällarna.
Experience the edge! A design proposals for recreational links over Södra Hällarna
© Maja Forsberg 2011
Självständigt arbete i landskapsarkitektur 30 hp Avancerad E (EX0533)
Institutionen för stad och land, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala
Handledare: Tomas Eriksson, institutionen för stad och land
Examinator: Sofia Sandquist, institutionen för stad och land
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Nyckelord: Gestaltungsförslag, stråk, upplevelser, rekreation och landskapskaraktär.

SAMMANFATTNING

Detta examensarbete omfattar 30 hp, i ämnet landskapsarkitektur vid Institutionen för stad och land, SLU. Examensarbetet fokuserar på hur upplevelsekvaitéer i landskapet kan tas tillvara samt på rörelser utmed stråk. Jag har valt att arbeta med Södra hällarna, ett naturområde i Visbys södra utkant som efter lång tid i militärens ägo nu kommer få en helt ny roll i staden. Kommunen som idag förvaltar området, har stora planer på bebyggelseutveckling i och i anslutning till området men pekar också på vikten av att utveckla kustremsan som framtida rekreatiomsområde. Kommunen lyfter specifikt fram behovet av en ny gång- och cykelförbindelse genom området. Detta examensarbets syfte är att utifrån en teoretisk grund komma med ett förslag som svarar mot dessa behov och som med rumsliga och fysiska lösningar visar hur ett stråk kan utformas.

Arbetet är uppdelat i en teoristudie och ett gestaltningsförslag. I den teoretiska delen hanteras ämnesområden som tillgänglighet, upplevelsepedagogik och användbara metoder för att analysera landskapet. Detta är ämnen som är värdefulla i det fortsatta gestaltningsarbetet med stråkets utformning. Förslagsdelen innefattar en inledande inventering av dagens förutsättningar, analyser av relevanta aspekter och så resultatet av teoristudie, inventering och analys - ett gestaltningsförslag med sträckning och rumsliga lösningar för stråket. Här visas hur stråket kan lokaliseras i landskapet för att skapa en varierad rörelse genom olika karaktärer, hur stråket anknyter till befintliga strukturer samt på hur händelser och målpunkter kan skapas där landskapets karaktärer kan komma till uttryck. Förslaget visar hur stråk och platser kan ge förutsättningar för människor att ta del av områdets upplevelsekvaitéer. Medvetet är idéerna lagda på en visionär nivå för att inspirera till nytänkande och kraftfulla insatser och se möjligheter bortom de begränsningar som idag låser området för framtida utveckling.

Uppdraget är en utmaning att ta vara på ett områdes befintliga upplevelsekvaitéer och skapa förutsättningar för människor att uppleva dem. Med det här arbetet vill jag understryka betydelsen av att använda sig av karaktärer och identitet som utgångspunkt för gestaltning. Jag vill också visa hur naturintressen och social användning kan kombineras och på så vis förstärka områdets identitet som rekreatiomsområde.

CONTEXT

This thesis includes 30 credits in the subject Landscape Architecture at the Department of Urban and Rural Development, SLU. The thesis focuses on how the qualities of experience in the landscape can be procured and on movements along a string. I have chosen to work with Södra hällarna, a nature area in the southern outskirts of Visby, which after a long time in the military's hands now will get a whole new role in the city. The municipality has great plans for urban development at and related to the site but also underlines the importance of developing the coastal strip as a future recreation area, and they specific pick up the need for a new pedestrian and cycle link through the area. This thesis work aims at the basis of a theoretical basis to make a proposal that meets these needs and demonstrates the spatial and physical solutions for how a string can be designed.

The work is divided into a theory study and a design proposal. In the theoretical part dealt with topics such as accessibility, experience, education and useful methods to analyze the landscape. These are topics that are valuable in the continued design work on the string design. The proposal section includes an initial assessment of current conditions, analysis of relevant aspects and as the result of theory study, inventory and analysis - a design proposal with spatial and physical solutions for stretch. Shown here how the street can be located in the landscape to create a diversified movement through different characters, show how the string relate to existing structures and how happenings and target points can be created where the characters in the landscape can be expressed. The proposal demonstrates how string and places can provide opportunities for people to experience some of the area's qualities. Knowingly ideas are on a visionary level, to inspire to new thinking and vigorous efforts and to see possibilities beyond the limitations that currently locks the area for future development.

The mission is a challenge in taking advantage of an area's existing experience qualities and create conditions for people to take part of them. In this work, I would emphasize the importance of the use of character and identity as base for design. I also show how natural and social interests can be combined and thus enhance the area's identity as a recreation area.

INNEHÅLL

INLEDNING

BAKGRUND 7

SYFTE 7

PROBLEMFORMULERING 7

AVGRÄNSNINGAR 7

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

STADEN, MÄNNISKAN OCH NATUREN 9

    Naturens betydelse för staden

    Tillgängliggöra natur

ATT UPPLEVA LANDSKAP 10

    Sinnlig stimulans

    Variation och valbarhet

    Stråk och entréer

SÖDRA HÄLLARNA I SITT SAMMANHANG 12

    Landskapet

    Intressekonflikter

TEORI OCH METODIK FÖR ANALYS 13

    Orienterbarhet och läsbarhet.

    Social användning och tillgänglighet

    Upplevelser

        Karaktär och identitet

        Seriell upplevelse

PROGRAM

PROGRAM OCH RIKTLINJER UTIFRÅN TEORETISKA SLUTSATSER 18

GESTALTNINGSFÖRSLAG

SITUATIONEN IDAG 19

    Skyddsbestämmelser

    Klimat

    Natur och topografi

    Bebyggelse

    Rörelser och kommunikationer

ANALYS 24

    Rummen, elementen och sammanhanget

    Social användning

    Tillgänglighet

    Karaktär och identitet

FÖRSLAGET 29

DEN SERIELLA UPPLEVELSEN 30

KANTEN SOM GESTALTNINGSELEMENT 31

ILLUSTRATIONSPLAN.....32

FORM FUNKTION OCH MATERIAL.....33

STRÅKET 34

    Grundidé, Stråkets förhållande till kanten och gestaltningselement

PLATSERNA 37

    Grundidé, förhållande till kanten och gestaltningselement

    Entrén, Utsikten, Mötesplasten, Mellanplatån, Stranden och Murgrönaskogen

DISKUSSION

REFLEKTIONER KRING FÖRSLAGET 47

MIN PROCESS OCH METOD 48

VIDARE FUNDERINGAR 48

REFERENSER 50

INLEDNING

BAKGRUND

Uppslaget för detta arbete grundades i när jag för några år sedan var i kontakt med Gotlands kommun och blev introducerad i stadens storskaliga utvecklingsprojekt Visborg och Södra hällarna. Planeringen av området har sedan dess fortskridit men många frågor är fortfarande olösta. I samarbete med kommunen har jag format frågor kring hur området skall disponeras för rekreation och kommunikationer till ett uppdrag som utgör grunden för detta examensarbete. Projektet tog sin början i och med försvarsmaktens uttåg från området Visborg 2004. Gotlandskommun blev då förvaltare av stora stadsnära markarealer och Visby fick därmed fantastiska möjligheter att växa. Två kilometer söder om Söderport breder området ut sig uppe på platålandskapet, en unik del av gotlands vackra klintkust som på bara några år kommit att bli ett populärt strövområde. Södra Hällarna utgör ett storlaget landskap där en karg landplatå möter hav i dramatisk klintbrant. Planerna för områdets utveckling är omfattande, de gamla regementesbyggnaderna yttjas redan av kommunens förvaltningar. Naturlandskapet på Södra hällarna, närmast kusten planeras idag för ny bebyggelse och att tillgängliggöras för rekreation. Kommunen uttrycker i gällande översiktsplan sin vilja att skapa en ny förbindelse och en förlängning av Visbys befintliga strandpromenad uppe på klintplatån och på så sätt tillgängliggöra Södra hällarna för fler av Visbys invånare. (Gotlands kommun, 2010) Områdets unika förutsättningar formar en delikat uppgift som innefattar både planering och gestaltning. Jag ägnar mitt examenarbete åt att ta fram inspirerande förslag på hur ett sådant stråk kan gestaltas.

SYFTE

Examensarbetet syftar till att genom ett gestaltungsförslag skapa en inspirationskälla och utgångspunkt för vidare funderingar kring Södra hällarnas framtida roll. Projektets möjligheter gjorde mig nyfiken och lockad att visa hur området kan utvecklas till något mer än det naturområde det är idag. Uppgiften med dess sociala och estetiska utmaningar är komplex men väl lämpad för en landskapsarkitekt att ta sig an. Grundat i upplevelsepedagogik vill jag visa på hur Södra hällarna kan utvecklas till en rekreativ pärla och göras tillgänglig för Visbys befolkning. Med landskapets befintliga karaktärer och identitet som utgångspunkt vill jag visa hur en ny utformning kan ge bättre förutsättningar för sinnlig stimulans, reflektion och förstärkta upplevelsequalitéer. Förslaget skall grundas i idéer och principer för hur man rör sig utmed stråk och hur människor tycker om att färdas.

PROBLEMFÖRMULERING

Utvecklingen av Södra hällarna är idag komplex och politiskt laddad. Kommunen har för avsikt att bebygga de inre delarna av området och lämna en remsa utmed klintkanten ämnad för rekreation och rörelser till fots och på cykel. Ett utvecklingsprogram för området har arbetats fram men där ligger fokus på bebyggelseutvecklingen och hur området ska disponeras för rekreation beskrivs bara i grova drag. En lösning för hur området kan tillgängliggöras, göras attraktivare och inrymma en ny gång- och cykelförbindelse mellan Visby och Visborg är nödvändig. Stråkets lokalisering, rumsliga lösningar och dess förhållningssätt till landskapet är aspekter som behöver utredas innan planerna för bebyggelseutveckling hinner få ett alltför långt försprång. En nyckelfråga är hur man kan angöra en sådan förbindelse med Visbys övriga grönska och skapa en inbjudande entré som gör det lätt att ta sig ut på Södra hällarna. I den större skalan är utmaningen att skapa en helhet och förhålla det till omgivningens förutsättningar.

AVGRÄNSNINGAR

Projektet är komplext då det berör många olika intressen och kräver avväganden och analys ur flera olika synvinklar. Jag ämnar inte skapa en helhetslösning för hela området utan kommer för att hålla arbetet på en hanterbar nivå genom att lägga fokus på stråket och hur det kan tillgängliggöra hällarna som rekreativt område. Arbetet omfattar en förslagshandling och kommer lägga tyngdpunkten på visioner och idéer kring utveckling av området. I övrigt begränsar tidsramen för kursen, 30 högskolepoäng arbetets omfattning.

METOD

Det inledande arbetet utgörs av en teoritidie där jag genom att ta del av litteratur sätter mig in i den problematik och de kunskapsområden som jag har användning för i det fortsatta analys- och gestaltungsarbetet. I dialog med Gotlands kommun och genom att ta del av planer, program och artiklar som berör området och dess utveckling skapar jag mig en bild av situationen som den ser ut idag och vad den politiska viljan med området är. Besök på platsen görs för att inventera och analysera samt för att jag ska skapa min egen uppfattning om området. Sammanväganden och värdering utifrån förstudien gör att jag sedan kan göra en bedömning av områdets förutsättningar. Genom att ta del av lämpliga sätt att se på och analysera landskap skapar jag en egen modell för analys och bedömning, skraddarsydd för den problematik och de förutsättningar som råder på Södra hällarna. Utifrån dessa ställningstaganden går jag vidare med gestaltungsarbetet. Här arbetar jag utifrån en idé eller ett koncept som jag sedan använder som vägledande under arbetets gång och gör det lätt att härleda förslaget tillbaka till analysen. Gestaltungsarbetet omfattas av skissarbete som leder fram till förslag och idéer.

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I det här avsnittet presenterar jag teorier och omständigheter för att skapa en vetenskaplig plattform för det fortsatta gestaltningsarbetet med Södra hällarna. Det handlar om att rama in och belysa frågeställningar och ämnesområden som är aktuella i det här sammanhanget och därigenom skapa argument och utgångspunkter för det fortsatta arbetet med förslagets rumsliga lösningar.

STADEN, MÄNNISKAN OCH NATUREN

Naturens betydelse för staden

Idag bor en övervägande majoritet av Sveriges befolkning i städer och tendensen är en fortsatt urbanisering. Förtätning av städerna är idag det rådande idealet för hur städer skall växa. I en tid av miljöhot och en hotande energikris kan en sådan utveckling mot tätare, sammanhållna och därmed mer energieffektiva städer ses som positiv. Situationen med förtätning av stadens mellanrum visar sig också leda till problem. (Naturvårdsverket, 2008) En stad behöver luckor, pauser mellanrum. Detta kan tyckas strida mot hållbarhetsmål med en tätare, sammanhållen och därmed mer energieffektiv stad. Det handlar om att en stad måste kunna tillgodose invånarnas behov. De gröna mellanrummen i våra städer fyller funktioner som sociala spelplaner men ger också stadens invånare en möjlighet att komma bort från det tätare myllret ut till den fria naturen. (Länsstyrelsen Gotland, 2010)

Naturen har en pedagogisk funktion då den ger en möjlighet att få uppleva djur- och växtliv. Att behålla gröna områden i nära anslutning till de täta stadskärnorna har visat sig direkt avgörande för hur ofta människor väljer att gå dit. (Jensen, 2008) Naturvårdsverket menar att tätorters gröna "vardagsrum" har visat sig oerhört viktiga för människors hälsa och välmående. Det utgör en plats för rekreation och naturupplevelser och bör ses som en stor kvalitet för staden som helhet. Grönområden med möjligheter för människor att uppleva vild och oordnad natur bör lyftas fram som en extra stor tillgång där människor får möjlighet att uppleva något helt annat än stadens ordnade strukturer. Myndigheter verkar idag för att höja statusen på rekreation som motiv för tätortsnära natur. För att dessa värden skall komma fram ordentligt krävs det att den tätortsnära naturen tas tillvara på bästa sätt och verkligen tillgängliggörs för stadens invånare. Därmed kommer dess värde och betydelse för människor bli ännu större och dess möjlighet att stå emot exploateringshot blir starkare. (Naturvårdsverket, 2008)

Den tätortsnära skogen är värdefull för människor i deras vardag. Den utgör en plats för avslappnande promenad på lunchen, utomhusundervisning för skola och förskola, motion, naturupplevelse, lek, utflyktsmål eller bara som plats för stillhet och tystnad i en stressig vardag. Argumenten för att bevara våra tätortsnära naturområden är många. Dess betydelse för social gemenskap och hälsa uppmärksammas i allt högre utsträckning. Ur pedagogisk synpunkt är naturen värdefull för att stadens barn och unga skall få en förståelse för naturens sammanhang och för de växter och djur som finns här. (Björklund, 2006) För att de tätortsnära naturområdena skall kunna erbjuda livsplatser för en stor mångfald av djur och växter är det viktigt att området inte fragmenteras och tillåts naggas i kanten när exploateringsstrycket blir stort. Tätortsnära naturområden har vanligen positiv påverkan på kommunens ekonomi. Bostäder och bebyggelse i anslutning till ett natur- och rekreationsområde är nästan alltid attraktiva boendemiljöer. (Naturskyddsföreningen, 2008)

Tillgängliggöra natur

Att få stadens invånare att ta sig ut och använda intilliggande grönområden är nästan alltid en fråga om att tillgängliggöra. Det ska vara enkelt att ta sig dit och enkelt att röra sig i området. Att tillgängliggöra är inte bara en fråga om att överbrygga geografiska avstånd och fysiska hinder. Det handlar i stor utsträckning om att göra så att platsen upplevs tillgänglig. Upplevda hinder kan vara tidsbrist, otrygghet och höga bullernivåer. Att effektivisera möjligheterna att ta sig dit och att se platsen ur ett trygghetsperspektiv är därför en oerhört viktig del av arbetet med tillgänglighet. Genom att tillgängliggöra befintliga grönområden kan stadens sociala kvaliteter ökas avsevärt. Vid tillgängliggörande av natur bör man sträva efter att underlätta rörelse, styra besöksströmmar, berika upplevelsen och genom funktioner få folk att samspela med sin omgivning. Genom att man berikar naturområden med tydliga målpunkter kan de bli skådeplats för sådana attraktioner som motiverar folk att ta sig till och att röra sig här. Ett sätt att arbeta med tillgängliggörande av grönområden kan vara att dela in området i zoner som tydligt står för olika grader av tillgänglighet. Entrézon, mellanzon och inre zon. En tydlighet i övergången mellan dessa är viktig för att användarna skall uppleva området som tryggt. (Schibbye & Saxgård, 2007)

ATT UPPLEVA LANDSKAP

De upplevelser vi får med oss när vi rör oss i fri och vild natur är något helt annat än de som stadens parker och trädgårdar erbjuder men likafullt något människor är i behov av. Det får oss att känna oss levande och ger oss kontraster i en stressad vardag. Upplevelser tenderar idag bli något säljbart som ersättare till materiella ting. Turism och upplevelseindustri utgör numer en allt viktigare inkomstkälla för svenska kommuner. Upplevelser av fri natur har visat sig inverka positivt på människors hälsa och välbefinnande och grundas i hur vi genom våra sinnen tar in vår omgivning och det som händer i den. Därför är det oerhört viktigt att ta hänsyn till alla sinnen i utformningen. (Hultgren & Wester, 2006)

Varför och hur människor väljer att vistas utomhus beror på avstånd, hur ofta man är där samt om det innehåller sådana kvaliteter som efterfrågas. Boverket sammanfattar dessa kvalitéer i fyra kategorier. Ostördhet och variationsrik miljö, naturpräglad karaktär, möjlighet till återhämtning samt trygghet och välskött miljö. De menar också att dessa kvalitéer hänger samman med upplevelsevärden genom välbefinnande, närhet och besök. (Boverket, 2007)

Gestaltning av miljöer för rörelser kräver en medveten hantering av skala och zoonering. Hur stora rum är lämpliga i det här landskapet? Hur tätt skall målpunkterna ligga för att erbjuda lagom stimulans när man rör sig utmed stråket? Med material, form och skala kan gestaltning förhålla sig till landskapet på olika sätt. Underordna sig eller dominera. Kontrastera eller smälta in. Kontrastverkan är ett effektfullt sätt att belysa och lyfta fram platserns karaktärsdrag. Som komplementfärger lyfter fram varandra kan ett landskaps signifikanta karaktär bli tydlig om det ställs i sammanhang med sin motsats. (Utblick landskap,1995)

Sinnlig stimulans

En upplevelse är en kombination av olika sinnesintryck. Gehl betonar hur viktigt det är att utgå från den samlade bilden vi får genom intryck via alla våra sinnen, inte bara synen. I analys och gestaltning av våra utemiljöer ska vi ta vara på möjligheter att uppleva naturliga ljud, dofter och smaker. Han betonar vikten av att avlägsna störande buller och lukter som inte harmoniserar med platsen. I övrigt bör lokalklimatet beaktas och bra platser att sitta och stå på skall säkerställas. Utöver dessa insatser bör platsen göras tilltalande för ögat. Det är viktigt att det syns att en plats är omhändertagen och omsorgsfullt utformad. (Gehl, 2001)

Synen stimuleras med hjälp av ljus och färg och förstärks genom kontrastverkan. Ögat hjälper oss uppfatta skillnader mellan material och läser samman former och mönster till helheter. Ljud hjälper oss att orientera oss och uppfatta avstånd. Hörseln påverkar oss mer än vi tror. Ljud förstärker upplevelsen och känslan av en plats. Det kan handla om vindens vinande, människors sorl, vågors brus eller fåglars skrånande. Idag diskuterar vi ofta ljud i termer av störningar och buller. Detta är en allt aktuellare fråga då ljud tenderar ta ut varann och överrösta varann. Lukten påverkar upplevelser mycket starkt och väcker starka känslor och minnen hos oss. Vårt luktsinne är en stark varningssignal och vi reglerar alltid väldigt starkt och är på vår vakt mot främmande lukter. En otäck lukt riskerar förstöra helhetsupplevelsen av en plats och vi kan till och med må fysiskt dåligt av lukter. Goda dofter kan förstärka en plats kvalitéer avsevärt och vi kommer komma ihåg platsen mycket bättre.

Smaken spelar i jämförelse med de andra sinnen en marginell roll. Smaker är något vi kan välja om vi vill ta för oss av eller inte om de finns tillgängliga. En smak kan förstärka en plats karaktär och ger ofta upphov i starka minnen. Genom att erbjuda goda smaker i anslutning till en plats ger vi den mycket större möjligheter att ta en plats i folks hjärtan. Känslan är värdefull för att vi verkligen ska ta en plats till oss, känslan av att befinna oss i landskapet och inte bara vid sidan av, iakttagandes. Genom tryck, värme, kyla och smärta tar vi in vår omgivning och här har material och form en stor betydelse. Känslan av att sitta på en mjuk gräsmatta eller känna vinden i håret är exempel på hur vi med känslan kan uppleva ytterligare en dimension i en plats karaktär. (Hultgren & Wester, 2006)

Variation och valbarhet

Jan Gehl beskriver i ”Livet mellem husene” från 2001 hur stor betydelse utemiljöers variation och valbarhet har. Han menar att den bästa indikatorn på en bra plats med stora kvalitéer är att folk går dit spontant och kan mötas utan krav och måsten. Det är effektivt att använda variation som mål och som en princip för att skapa tilltalande miljöer är vetenskapen relativt enig om. Cullen beskriver den optimala promenaden som varierad och att motsatsen, det monotona i huvudsak skall undvikas. Människan behöver variation och omväxling för att trivas. Att i gestaltning spela på kontraster mellan stort och smått, öppet och slutet, ljust och mörkt beskrivs som en bra metod att göra miljön mer upplevelserik.

Valbarhet handlar om att få folk att spontant vilja vistas på platser. Ju fler funktioner platser fyller desto mer attraktiva blir de. Multifunktionella platser har en god förmåga att stå emot tidens tand och har visat sig långsiktigt hållbara och robusta. Det finns flera saker som Gehl poängterar är viktiga för att människor skall välja att vistas på en plats. Kanterna på platserna är en sådan aspekt. Här kan människor sitta och bevaka vad som sker på platsen utan att behöva ta en aktiv del av det. Det kan handla om bänkar, väggar, ett räcke, en mur eller dylikt. Det handlar också om att ta vara på de bästa sollägena för att få folk att vistas här frivilligt. Valbarhet kan också innebära möjligheten att kunna välja var man skall gå, stå, sitta och att erbjuda möjligheten att välja mellan alternativa vägar och aktiviteter. Gehl kategoriserar aktiviteter efter: nödvändiga, valbara och sociala. Många platser skall utgöra spelplan för alla tre av dessa kategorier av aktiviteter. Gestaltaren har en viktig uppgift i att definiera vilka funktioner platsen skall uppfylla och hur de bäst kan rymmas sida vid sida. (Gehl, 2001)

Stråk och entréer

Vi människor är ofta i rörelse när vi vistas utomhus och därmed upplever vi i huvudsak vår omgivning så. Gestaltare av utemiljöer bör därför skapa en förståelse för hur tid, rum, rörelse och upplevelse hänger samman. En resa kan liknas vid en filmisk sekvens. En rad av händelser. Att gestalta stråk handlar om att skapa en sekvens som gör något meningsfullt av själva resan, att se till att rörelsen blir något mer än en transport från start till mål. Beroende av vilken hastighet vi rör oss i uppfattar vi olika mycket av vår omgivning. Ju snabbare man rör sig desto mer riktas uppmärksamheten framåt i färdriktningen, mot målet. För fotgängare har man därför en stor möjlighet att avleda uppmärksamheten från rörelsen. Att anpassa skala och detaljeringsgrad efter rörelsen är oerhört viktigt i gestaltningen. Framförallt i fråga om stråk där rörelsen präglar platsen i så hög grad. Annars är risken att vi skapar en stel kuliss som inte upplevs fullt ut av någon. (Utblick landskap, 1995) I gestaltning av stråk ska man sträva efter rytm och variation. En resa får inte vara för fylld av upplevelser då den kan upplevas stressande snarare än glädjande.

En väg kan förhålla sig till landskapet på olika sätt. Vägverket menar att en väg tydligt bör antingen underordna sig landskapet eller överordna sig det. Möjligheterna att orientera sig och känna igen sig är viktiga kvalitéer. På öppna platser är landmärken eller markeringar i landskapet en hjälp. Ett landskaps egna uttryck och karaktär kan skapa intressanta händelser utmed vägen och fungera som utgångspunkt i den estetiska utformningen. Genom att bevara och förtydliga äldre karaktärsdrag kan en plats föra historiens talan och ge en ytterligare dimension åt platsen, så som äldre vägnät är en historiskt intressant struktur och något att förhålla sig till vid planering av nya vägar. Form skala och rytm skall stämma med landskapets och upplevas harmoniskt. Landskapets egenskaper och möjligheter bör utgöra grunden till vägens utformning. För att upplevas harmonisk och bra att röra sig utmed bör en väg om möjligt ansluta till befintliga linjer i landskapet och anpassa sig efter landskapet med terrängformer, skogskanter och med en mjuk linjeföring fånga upp landskapets rytm. (Hermansson, 1999)

Orienterbarheten är oerhört viktig för oss när vi är i rörelse. Vi söker hela tiden efter referenspunkter och landmärken att ta fäste på och sätta oss i relation till. En variation och rytm är eftersträvarsvärt för rörelser utmed stråk och handlar om att förtydliga samband mellan tid, rum och hastighet. Rytm och harmoni skapas genom förtydliganden av skillnader och kontraster under rörelsen. (Cronholm, 2009)

I artikeln ”Den viktiga entrén” poängteras entréns betydelse. Liksom hallen som representant för byggnaden skall entrén till ett grönområde vara representant för detta. Människan är av sin natur snabb med att döma och det första intrycket är därmed oerhört betydelsefullt. Det finns teorier om att man har ungefär sex sekunder på sig att göra ett gott intryck, därför blir en entré väldigt viktig. den ska ge överblickbarhet, underlätta orientering, locka till besök samt förmedla förväntan, nyfikenhet och spänning. Man kan arbeta med en entré på olika sätt. Endera genom en tydlig och definitiv gränspunkt mellan områden eller som en glidande mjuk ingång till platsen. (Utblick landskap, 1998)

SÖDRA HÄLLARNA I SITT SAMMANHANG

Landskapet

Södra hällarna är en del av det gotländska kustlandskapet men också en del av ett större sammanhang. Den europeiska landskapskonventionen belyser vikten av att hitta större sammanhang och vidga synen på landskap (RAÄ, 2008). Ett sådant större sammanhang är Östersjöns kustlandskap och här utgör Gotland en mittpunkt, med ett intressant läge i östersjöområdet. Gotlands landskap lockar allt fler turister och just naturvärdena är ett av öns starkaste varumärken. (Gotlands kommun, 2010)

Gotland är i mångt och mycket ett geologins landskap. Geologiska processer och dess signifikativa kalkstenberggrund har skapat den unika och särpräglade karaktär med den eroderade klintplatån som grundform. Landskapet präglas av rik variation och tydliga visuella samband mellan naturgeografiska och kulturhistoriska förutsättningar. Överallt syns hur jordbruket, fisket, kalkhanteringen har format landskapet. Rösen, fornborgar och andra rester från tidigare bosättningar förekommer frekvent utmed hela öns kust och framför allt uppe på de höga klintarna som i alla tider fungerat som utsiktsplatser. (Sporrong, 1996) När man anländer till Visby med färja tornar klintkusten upp sig som en dramatisk front, ett med svenska mått mätt spektakulärt och särpräglat landskap. Visbys medeltida stadsstruktur dyker upp som en kulturell knutpunkt i det kraftfulla naturlandskapet. Uppe på klinten är landskapet öppet och kargt med låg, gles växtlighet som i huvudsak utgörs av buskpartier och gräsmark. Härifrån är utblickar och vyer storslagna. Inåt land breder det vida platålandskapet ut sig med betesmarker, åkrar, myrar och skogar i mosaik. Landskapet har stora upplevelsevärden men uppvisar också stora pedagogiska och vetenskapliga värden. (RAÄ, 2003)

Södra hällarna är en del av den 6 mil långa klintkust som sträcker sig på öns västkust, norr och söder om Visby. Klintarna utgörs av 20-50 meter höga väggar som stupar ner mot vattnet där de möter djupt hav i en smal strandremsa. Kustens flikighet med uddar och vikar och de utblickar som dessa skapar är också ett typiska karaktärsdrag för den gotländska västkusten. Området innefattar såväl karga hällar, klintar och stränder som lummig skogs- och ängsmark. (Naturskyddsföreningen Gotland, 2009) Södra hällarna har mellan 1810 och 2004 utgjort militärt övningsområde. Spåren från denna användning är än idag påtagliga och syns bland annat i form av vägstrukturer, skjutbanor och skjutvallar. Tack vare militärens nyttjande har områdets skonats från sentida exploatering och utgör idag en två kilometer lång grön frizon mellan Visbys reningsverk i norr och Kneipbyn i söder. Den militära användningen har hållit landskapet öppet och området utgör idag livsplats för flera känsliga växt- och djurarter vilket också innebär att området omfattas av och regleras av en mängd olika skyddsbestämmelser. (Gotlands kommun, 2009)

Intressekonflikter

Kustlandskap är intressanta ur många olika aspekter. Södra hällarna har stora naturmässiga, ekonomiska, sociala, kulturella och rekreationsmässiga värden. Då dessa inte alltid är förenliga med varandra uppstår konflikter i planeringsprocessen. Den uppenbara konflikten är mellan exploatering av bebyggelse och bevarandet av värdefulla naturmiljöer. Naturen riskerar fragmenteras och kan utsättas för störningar. Turism som en allt mer betydelsefull inkomstkälla gör områdena intressanta för kommunen att öppna upp för besök och upplevelser. Samtidigt riskerar man då att påverka naturvärden genom slitage och störningar. Kustlandskap lockar turister och för många kustkommuner är satsningar på upplevelser kring natur och kultur en allt mer betydelsefull inkomstkälla. På så sätt blir förmågan att utnyttja och bjuda på sitt landskap allt viktigare i en framtid där närturism blir allt vanligare. Konflikter mellan olika typer av turism kan också tänkas uppkomma. Ett exempel på det är mellan naturturism och båtliv. (Boverket, 2007)

Visby vill profilera sig som turistort och har tagit fram en modell för hur denna marknadsföring skall ske. Målet är den “Magiska ön” med natur och kultur som säljande ledord. Jag ser det som ett tydligt ställningstagande för att de vill satsa på rekreation och bjuda på sitt landskap så långt som det är möjligt utan att för den skull förvanska värdekärnor i natur och kultur. I Södra hällarnas fall kan detta komma i konflikt med kommunens storskaliga exploateringsplaner för området. De rekreativa värdena kan påverkas och karaktären för området komma att förändras när områdets användning och roll förändras. Ny bebyggelse i anslutning till området kan samtidigt förse det med fler användare och förstärka dess identitet som rekreationsområde. Ett ökat antal användare leder till mer slitage och kan ses som ett hot mot känslig natur och kulturhistoria men det kan också bidra till att området hålls öppet och kräver mindre skötselinsatser. Min utgångspunkt är att biologiskt och kulturhistoriskt skyddsvärda områden skall förse med liv och göras tillgängliga så långt som är möjligt och att det är viktigt att se den mänskliga närvaron som en kvalité och resurs som kan leda till att området får en stärkt identitet som natur- och rekreationsområde.

I planeringen mynnar dessa olika motsättningar ut i avväganden mellan naturens känslighet och människans behov av att exploatera och vistas i natur. I planeringen av hur vi skall nyttja kusten i framtiden måste vi väga in vilka som skall använda den och hur. (Gotlands kommun, 2009)

TEORI OCH METODIK FÖR ANALYS

I min analys av området Södra hällarna kommer jag lägga stor vikt vid den subjektiva upplevelsen av platsen och hur dess estetiska och arkitektoniska kvalitéer bäst kan tillgodogöras människor. Jag har tagit del av teorier kring analysmetoder och har ur dessa utkristalliserat begrepp att analysera landskapet utifrån. I följande avsnitt går jag igenom begreppen, vilka teorier som står bakom dessa och hur jag skall applicera dem på fallet Södra hällarna. Den genomförda analysen och resultatet presenteras sedan i förslagsdelen.

Orienterbarhet och läsbarhet

Var vi än rör oss söker vi efter kontrollpunkter i vår omgivning. Vi tar hjälp av fysiska strukturer i landskapet för att orientera oss och sätta oss själva i ett sammanhang. Tydliga strukturer och element skänker ett lugn åt landskapet och ger den som vistas i det makt att kontrollera sitt förhållande till den. Därmed inte sagt att det lättlästa landskapet är det mest uppskattade. Istället kan vi se det som att en i grunden tydlig struktur och en god möjlighet att orientera sig och läsa landskapet i stort gör en plats tåligare och lättare att ta till sig.

Kevin Lynch beskriver platser läsbarhet och utskiljer stråk, knutpunkter, landmärken, kanter, områden och barriärer som avgörande faktorer. Genom att identifiera dessa strukturer och element i landskapet får vi en grundläggande förståelse för platsers visuella särdrag. Metoden ger en bra överblick över området och beskriver de fysiska förutsättningarna på ett enkelt sätt. (Lynch, 1964) I min analys av Södra Hällarna har jag delat upp dessa begrepp i två olika punkter.

Rummen, elementen och sammanhanget

- Vilka rum går att definiera i landskapet?
- Vilka byggstenar skapar detta landskap? Vilka element avgränsar och vilka möblerar?

Cirkulationen, målpunkterna och barriärerna

- Hur rör man sig i och genom området? Vilka orienteringspunkter finns?
- Var sammanstrålar rörelser och var skapas mötesplatser?
- Vilka barriärer finns?

Social användning och tillgänglighet

Kännedom om hur ett område används är ovärderlig kunskap när man står i begrepp att förändra en plats. En metod som uppkom ur behovet av att göra bredare och mer platsspecifika studier av utelivet i grönområden är sociotopkartering. En sociotop definieras av skaparen till metoden, Alexander Ståhle som ”En plats för människors aktiviteter och upplevelser” och metoden syftar till att undersöka vardagslivet i utemiljön. Metoden utgår från brukare, värden och platser och bygger på utförlig regelbunden medborgardialog och omfattande inventerings- och klassificeringsarbete. (Stockholm stad, 2003) Jag är insiprerad av de frågeställningar som används inom sociotopkartering; Vilka är favoritplatserna i området? Vilka kvaliteter och brister finns? och hur är tillgängligheten till platserna? Jag kommer utgå från min egen förmåga att avläsa en plats och hur den används och upplevs för att kunna svara på dessa frågor men också dra nytta av den information som redan finns kring hur människor ser på området. Genom att besöka området vid olika tillfällen och iaktta hur folk rör sig kommer jag dra egna slutsatser kring områdets sociala användning. Jag ska söka svar på huruvida området är rikt eller fattigt på funktioner och vad som saknas för att platsen skall fungera som en social spelplats. Utifrån detta kommer jag analysera i termer av brister och kvalitéer i Södra hällarnas sociala användning.

Analysen handlar också om att se vilka områden som är möjliga och intressanta att tillgängliggöra och var man skall lämna oförändrat eller till och med försvåra för människor att ta sig fram. Tillgänglighet handlar om hur lätt jag kan ta mig till en plats och grundas i fysiska förutsättningar och den subjektiva upplevelsen av närhet och nåbarhet. Bentley är en av de teoretiker som diskuterar tillgänglighet. Han delar in tillgänglighet i fysisk och upplevd. I bedömningen av en plats tillgänglighet måste därför även människors upplevelser vägas in. (Bentley, 1985) Den fysiska tillgängligheten på Södra hällarna är en fråga om topografi och terräng. Den upplevda tillgängligheten handlar mycket om att få folk att känna sig trygga men också att om att bryta ner andra mentala barriärer genom att stärka de visuella sambanden med staden och skapa platser som lockar och bjuder in till vistelse. Gehl menar att en visuell nåbarhet (där målet faktiskt är inom synhåll eller i alla fall signalerar om var det finns) och en tydlig hierarkisk planstruktur gynnar den upplevda tillgängligheten. Tillgänglighet kan också handla om olika sätt att nå en plats. (Gehl, 2001)

I min analys av tillgängligheten utgår jag från både fysiska och upplevda aspekter. Fokus handlar om att hitta en startegi för att göra att området upplevs mer tillgängligt. Som tidigare nämnts kan landskapet delas in i zoner utifrån vilken grad av tillgänglighet som är lämplig just här.

Upplevelser

Karaktär och identitet

För att belysa områdets karaktärer tillämpar jag den skottska metoden för landskapskaraktärsanalys (Landscape Character Assessment). Den här modellen för analys går ut på att dela in landskapet efter dess olika karaktärer. Genom att först beskriva respektive karaktär och sedan göra en bedömning med stöd utifrån begreppen: karaktärsgivande element, mänsklig prägel, komplexitet, identitet och sällsynthet klargörs vad som är signifikant för respektive karaktär. Detta är ett sätt att hitta kärnan för respektive karaktär. Metoden är ett redskap för att se landskapets olika karaktärer och gör det möjligt att identifiera det som kännetecknar ett område och som utgör skillnaderna mellan detta och andra områden. Analysen utförs genom att först beskriva landskapets innehåll så objektivt som möjligt och sedan göra mer subjektiva bedömningar. (Reiter, 2006) Genom att definiera landskapets karaktärer får jag vägledning i hur stråket kan göras variationsrikt med utgångspunkt i platsen och dess uttryck.

”Only when understanding our place, we may be able to participate creatively and contribute to its history” Isaksson beskriver hur den norska arkitekten Christian Norberg-Schultz poängterar vikten av att förstå en plats. Det handlar om att ta vara på dess befintliga upplevelsekvaitéer och här krävs en djupare analys av vad som egentligen gör just den här platsen till vad den är. Vilka är dess signifika karaktärdrag och identitetsskapande element? Vad är människornas syn på den? I begreppet “platsens själ” lägger han framförallt estetiska och upplevelsemässiga värden. Han menar att det krävs mer av platser än att de fungerar praktiskt, De måste också vara tilltalande för människor att leva i. I sin utgångspunkt i människans upplevelser har han stora likheter med Cullens teorier kring upplevelsen av stadslandskapet. Arkitekturens roll är att få människor att trivas på en plats genom att konkretisera platsens själ och översätta den i en fysisk verklighet. (Isacsson, 2004)

begreppet platsens själ kan översätts till latin som Genius loci vilket också är namnet på den analysmetod som beskrivits ovan. Metoden kan tyckas okonkret och svår att tillämpa på en fysisk verklighet. Här blir analysen en diskussion utifrån ovanstående synsätt. Vad skapar den här platsens identitet? Vilka element och karaktärer gör den hör platsen till vad den är? Vad är dess egentliga kärna? Utifrån en sådan analys kan man sedan diskutera hur man kan konkretisera platsen själ i en gestaltning av platsen.

Seriell upplevelse

Det visuella intrycket, det vill säga det vi ser är oerhört viktigt för vilken känsla som förmedlas till oss människor. Ofta är det just visuella kvalitéer som gör en plats tilltalande att vistas i. Några av de teoretik-er som har betonat betydelsen av den visuella upplevelsen är Cullen, Gehl och Bentley. Trots att de utgår mycket från staden i sina teorier är de grundläggande principerna intressanta och applicerbara även när det handlar om grönstruktur och landskapet utanför staden. Den rumsliga analysen och utgångspunkten i den mänskliga upplevelsen av platsen är helt enkelt intressant i alla miljöer där människor ska vistas i.

Gordon Cullen beskriver i sin bok ”The concise landscape” principer för hur man skapar en levande stad och framhåller gestaltning av utemiljöer som en konststart där staden ses som en komposition av olika ele-ment. Detta virrvarr av byggnader och gator, ytor som skapar staden gav han namnet ”Townscape”. Min uppfattning är att landskapet ”Landscape” kan analyseras på liknande sätt. På så sätt får vi ett rums-ligt-arkitektoniskt perspektiv på landskapet som väl korresponderar med den ovanstående utskiljningen i strukturer och element. Cullens begrepp ”serial vision” kan översättas i det “seriella seendet” och är en analysmetod som lyfter rumsliga värden med utgångspunkt i hur saker upplevs visuellt av en människa i rörelse. Rörelsen skapar en serie av bilder som tillsammans bygger upp den helhet som är den samlade upplevelsen av staden. Målet är den seriella upplevelsen och den varierade promenaden. Att röra sig från rum till rum, med variation mellan öppna vyer och smala passager. Detaljer och vyer som leder blicken vidare mot nästa rum och promenaden blir på så vis fylld av oväntade och överraskande moment. (Cullen, 1961)

I ”Life between buildings” beskriver Gehl att funktioner bör samlas på ett och samma ställe och på så sätt sammanföra människor och koncentrera händelser och upplevelser till utvalda platser. På samma sätt bör man satsa på att få puls och cirkulation utmed vissa stråk och därigenom utsätta folk för varandras händelser och integrera dem med varandra. Gehl menar också att det är viktigt att föra in funktioner och se till att det finns saker att göra på platsen. Det är också otroligt viktigt att aktiviteter anordnas och placeras så att de syns tydligt och lockar till så mycket aktiviteter som möjligt.

En tydlig struktur är eftersträvansvärt för att göra det lättare att orientera sig och skapa sig en överblick över landskapet. (Gehl, 2001) De bästa förutsättningarna för möten mellan människor skapas genom att placera funktioner som lockar olika människor till samma delar av staden och på så sätt skapas också de bästa platserna, genom att samla olika människor på samma plats. Därigenom erbjuda en variation och blandning av funktioner och händelser. Det skapas ett glädje som lockar till sig ytterligare liv och glädje. Cullen lyfter också fram betydelsen av öppna platser att mötas på och fasta objekt att samlas kring. Människor behöver ankra i olika funktioner i utemiljön, så som handel, rekreation och socialt liv. (Cullen, 1961)

Den seriella upplevelseanalysen har jag i fallet med Södra hällarna tillämpat som en utveckling av karaktärsanalysen. Framförallt är det seriella seendet en utgångspunkt för gestaltning och linjeföring av stråket. Med den varierade promenaden som mål är de olika karaktärerna värdefulla förutsättningar. Rörelsen och promenaden skall genom variation påverka våra sinnen och ge upphov till känslor och upplevelser. I enlighet med Cullens ursprungliga seriella upplevelseanalys belyser jag den estetiska upplevelsen av rörelsen men ockå förutsättningarna för stimulans av de övriga sinnena, doft, smak, känsel och hörsel.

RIKTLINJER OCH PROGRAM

De teoretiska utgångspunkterna utgör grunden för min analys av landskapet men formar också riktlinjer att hålla sig till i det fortsatta gestaltningsarbetet. I det här avsnittet har jag sammanvägt dessa riktlinjer med kommunens vilja för området till ett antal program-punkter. Dessa fungerar som ledning och stöd i det fortsatta gestaltningsarbetet samt som en kontroll för att förslaget ska svara mot det ursprungliga syftet. Att skapa en rekreativ förbindelse mellan Visbys stadskärna, Visborg och Kneipbyn och att förmedla upplevelser till besökarna. Såväl boende som turister skall välkomnas och lockas att uppleva Södra hållarna.

PROGRAM OCH RIKTLINJER UTIFRÅN TEROETISKA SLUTSATSER

Sammanvägda programpunkter:

- > Skapa ett stråk som tydligt upplevs som en egen helhet samtidigt som det utgör en del i större sammanhang, Ett stråk och ett rekreationsområde.
- > Förhöja områdets upplevelsevärden genom att förstärka landskapets befintliga karaktärer. På ett medvetet sätt förhålla sig till befintliga strukturer i landskapet. Ta vara på rumsliga kvalitéer som finns och sträva efter variation i ljus, skala och form.
- > Styra rörelser och cirkulation till tydliga stråk. Stråken ges en tydlig hierki som underlättar för folks förståelse av platsen. Läsbarheten och orienterbarheten förstärks genom tydliga landmärken, stråk, noder och gränser.
- > Skapa en tydlig entré som lockar ut människorna från staden och skapar en länk mellan natur och stad. På ett för landskapet skonsamt sätt göra det tillgängligt för fler människor.
- > Skapa möjligheter att mötas och anledningar att ta sig hit. Locka till mer liv och rörelse genom att föra in händelser och variation utmed stråket.

GETALTNINGSFÖRSLAG

SITUATIONEN IDAG

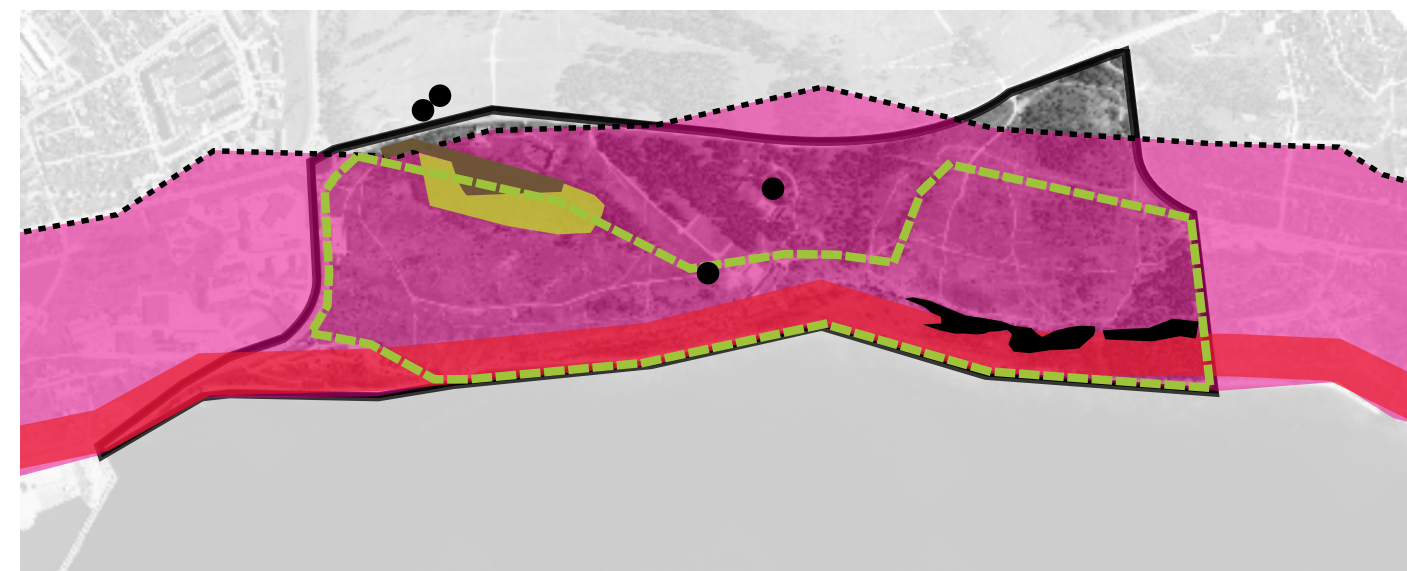
I det här avsnittet presenterar jag inventerade fakta och information om området som är värdefulla att väga in i utformningen av ett nytt rekreationsstråk. Avsnittet är en objektiv beskrivning av situationen idag ur olika aspekter. Här görs inga bedömningar eller värderingar av subjektiv karaktär utan det innefattar endast presentation av de fysiska förhållandena som råder, exempelvis klimatförhållanden, gällande skyddsbesämmelser och topografi.

SITUATIONEN IDAG

Skyddsbestämmelser

Södra hällarna omfattas av ett flertal skydd. Området utgör riksintresse för friluftsliv och för naturvården. Strandskyddet och riksintresset Gotlandskusten sträcker sig 300 meter från strandlinjen inåt land. Området omfattar även värdefull alvarmark, ängs- och hagmark, sumpskog och biotopskydd. Fornlämningar finns men kommer inte direkt beröras av ett framtida gångstråk utmed klintkanten. Naturvärden kan påverkas av förändrat slitage. Framtida förändringar måste utföras med varsamhet och utifrån en långsiktigt hållbar plan. (Gotland kommun, 2010)

FÖRKLARING

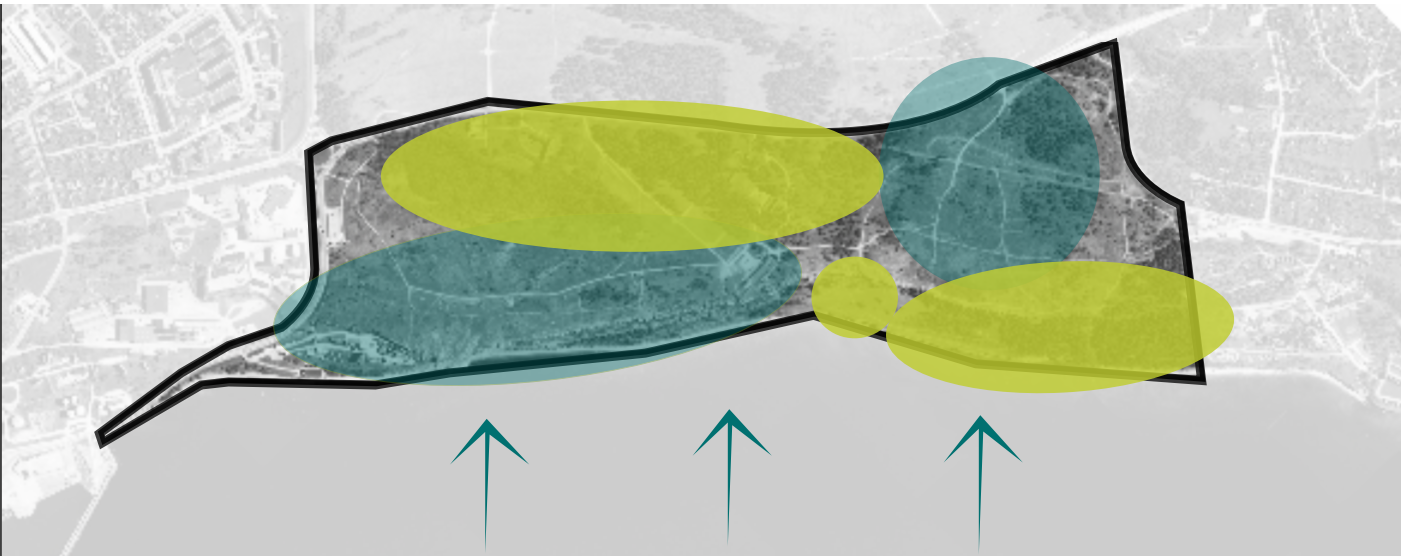
	Riksintresse Gotlandskusten, strandskydd		Biotopskydd.
	Riksintresse för friluftslivet		Riksintresse för naturvården
	Sumpskog		Fornminne
	Naturvärde		

Klimat

Även om det gotländska klimatet i huvudsak är mildare än på fastlandet råder stora lokala skillnader mellan kust- och inlandsklimat. Södra hållarna är i hög grad utsatt för väder och vind i sitt havsnära läge vilket tydligt syns i den sparsamma växtligheten i området och dess krypande växtsätt. Öns milda vintrar, låga nederbördsmängd och höga antal soltimmar gör att våren kommer tidigt och att hela området har god tillgång på solljus. Klintkanten vetter mot havet i väst och präglas i hög grad av sol under eftermiddagar och kvällar.

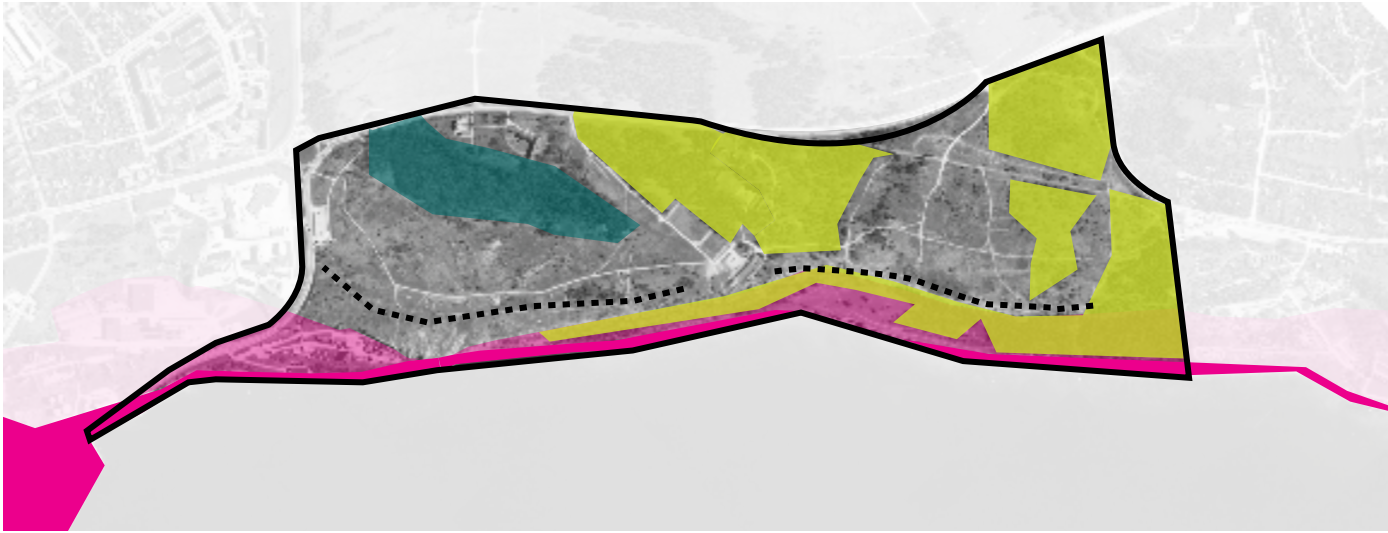
Inom området råder stor skillnad på lokala klimatförhållanden. De mest utsatta platserna är i princip omöjliga som växtplatser. Här ute på klinten gör det tunna jordtäcket att växter har svårt att tillgodoräkna sig nederbörden och landskapet blir mycket torrt. Landskapets topografi skapar lokala platser i området som är mer skyddade för väder och vind. Dessa erbjuder riktigt goda växtplatser som även är behagliga för människor att vistas på. (Gotlandia, 2010)

- FÖRKLARING
- Vindutsatt
  - Skyddat
  - Huvudsaklig vindriktning

Natur och topografi

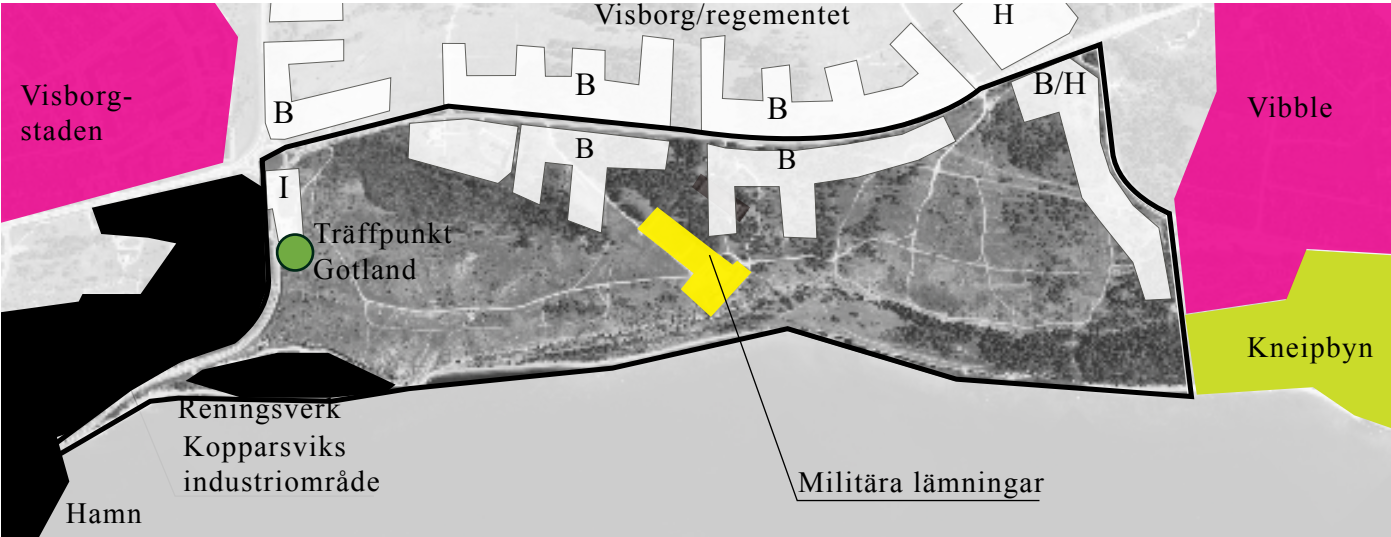
Det plåtåformade landskapet är tydligast i norr där klinten stupar brant ner mot havet. I söder mjukas kanten upp och delar sig i två plåtåer. Naturen är vild och karg vilket kännetecknar ett typiskt gotländskt klintlandskap. (Gotlands kommun, 2009) Inom området går det att urskilja flera olika naturtyper. Den öppna heden är dominerande, framför allt uppe på klinten och karakteriseras av få lågväxande träd i form av tallar, enar, oxlar, askar, krypande buskage av slånbär, nypon, hagtorn, vildapel samt ett fältskikt med gräs, blåeld, mårar, salmbär, blåsippor, gråbo på den steniga marken. Tallhedskog finns på flera platser i området och framförallt på mellanplåtån i områdets södra del. Här dominerar tall och gran i trädsiktet men även ask, tysklönn och björk. I busksiktet hittar vi fläder, berberis, oxbär, vildaplar är vanligt förekommande. Fältsiktet domineras av murgröna och ormbunkar. Närmare vägen finns ett område med blandskog. Här dominerar alm, asp och lönn. Allra längst ner mot vattnet vid stranden är vegetationen sparsmakad och utgörs bara av ett fåtal arter strandväxter.

- FÖRKLARING
- Tallhedskog
  - Blandskog
  - Övre plåtån (0-5 möh)
  - Mellanplåtån (5-20 möh)
  - Stranden (ca 35 möh)
  - Höjdrygg

Bebyggelse

Idag är Södra hållarna präglad av åren som området nyttjats som övningsområde för försvaret. De bebyggda inslagen är mycket få och ligger i anslutning till vägarna. I området finns Kungsladugården som utgörs av en gårdsbyggnad med tillhörande lador som är under omvandling och ska komma att användas för handel. Vid “Träffpunkt Gotland”, norr i området finns en skyltad parkeringsplats, toalett samt inhägnad rasthage för hundar. I övrigt utgör de militära lämningarna den bebyggelse som finns inne på området idag. Detta syns i form av de gamla skjutbanornas betongelement, vallar och stora öppna grus- ytor centralt beläget i området. Södra hållarna omgärdas av bebyggelse av olika slag. Norrut, mot Visby ligger hamnen och Kopparsviks industriområde som sedan övergår i bostadsbebyggelse i Visborgstaden. Nordost om området ligger det gamla regementet som idag inrymmer kommunens förvaltningar. I söder ligger bostadsområdet Vibble och Kneipbyn med nöjesfält och camping. Ny bebyggelse i form av bostäder, handel och idrottshall planeras i anslutning till regementet och Toftavägen. En del av den planerade bebyggelsen sträcker sig en bra bit ut mot klintens kant. I princip är planerna att bebygga fram till det område som utgör riksintresse för naturvården. Den planerade bebyggelsen är enligt utvecklingsprogrammet för området 1-4 våningar höga och ska enligt förslaget underordna sig och anpassas efter landskapet. (Gotlands kommun, 2009)

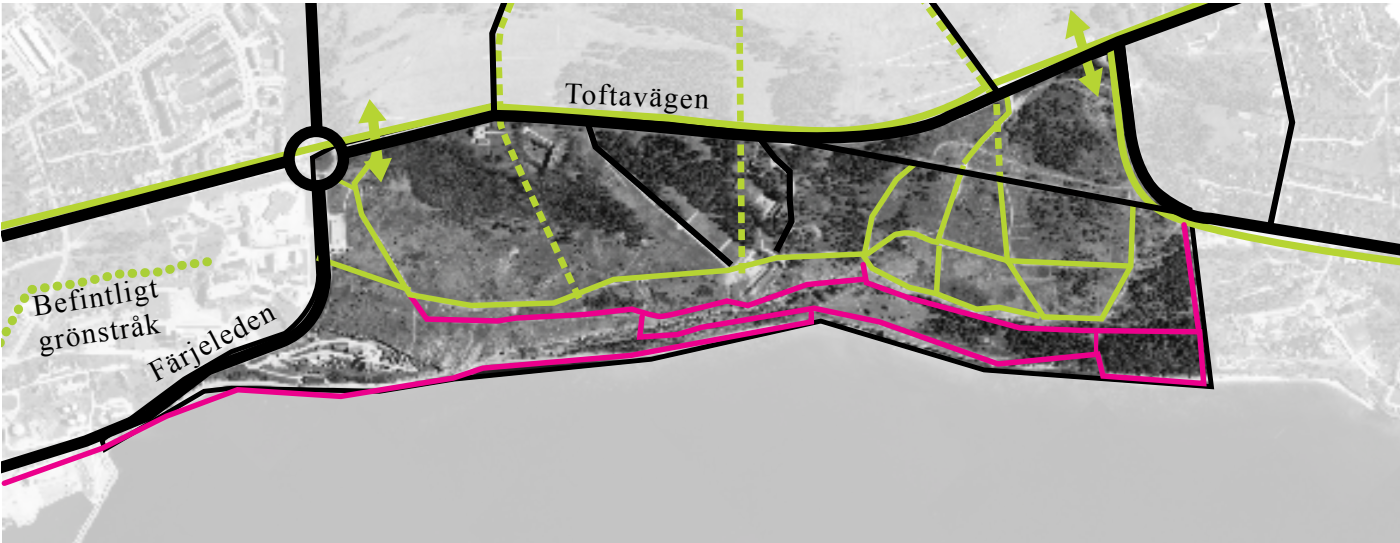

FÖRKLARING

	Bostadsbebyggelse		Planerad bebyggelse
	Militära lämningar	B	Bostadsbebyggelse
	Nöjesfält/camping	H	Handel
	Industribebyggelse	K	Kontor
		I	Idrottsanläggning

Rörelser och kommunikationer

Färjeleden och Toftavägen avgränsar området i norr och öster. Utmed dessa finns entréer för de som kommer med bil. Vägarna till området är öppna för biltrafk och det finns inga begränsningar för bilburen trafik på området idag. Framförallt används vägarna av fotgängare och cyklister men även för biltrafik samt som uppställningsplats för husvagn och husbil. Till området tar man sig utmed de större vägarna. På två ställen finns ordentliga gång- och cykeltunnlar under vägen som gör det möjligt att ta sig in på området. Det finns flera entréer men ingen förbinder området med stadens befintliga strandpromenad eller rekreationsstråk. Utmed klintkanten går gamla militära övningsvägar och stigar som utgör gång- och cykelförbindelsen mellan Visby i norr och Vibble och Kneipbyn i Söder. På de lägre platåerna finns stigar och på ett ställe långt söderut finns en trappa som förbinder mellaplatån och klinten. I övrigt är det bara branta stigar som utgör förbindelsen mellan uppe och nere. Planen enligt utvecklingsprogrammet är att ge Toftavägen en ny karaktär. Trafik på väg söderut leds längre inåt land och Toftavägen blir istället en lugnare gata med gång- och cykelstråk på båda sidorna. Tvärgående stråk från Visborg ut i rekreationsområdet skapar nya anslutningsvägar och entréer till rekreationsområdet. (Gotlands kommun, 2009).

FÖRKLARING

	Större bilväg
	Mindre bilväg
	Planerade grönstråk
	Mindre grusväg
	Stig
	Gång- och cykelpassage under väg

GESTALTNINGSFÖRSLAG

ANALYS

Här övergår jag nu till ett subjektivt förhållningsätt till platsen. Jag gör bedömningar och värderingar genom tillämpning av den modell för analys som jag presenterade i kapitlet teoretiska utgångspunkter. Det handlar om att utröna vad som egentligen är viktigt och värdefullt och göra ställningstaganden som får förslaget att samspela med platsen och syftet. Tyngdpunkten i analysen ligger därför på att lyfta fram hur landskapet med dess karaktär bäst kan användas av människan och berika dess upplevelser i enlighet med syftet att bli plats för rekreation.

Rummen, elementen och
sammanhanget

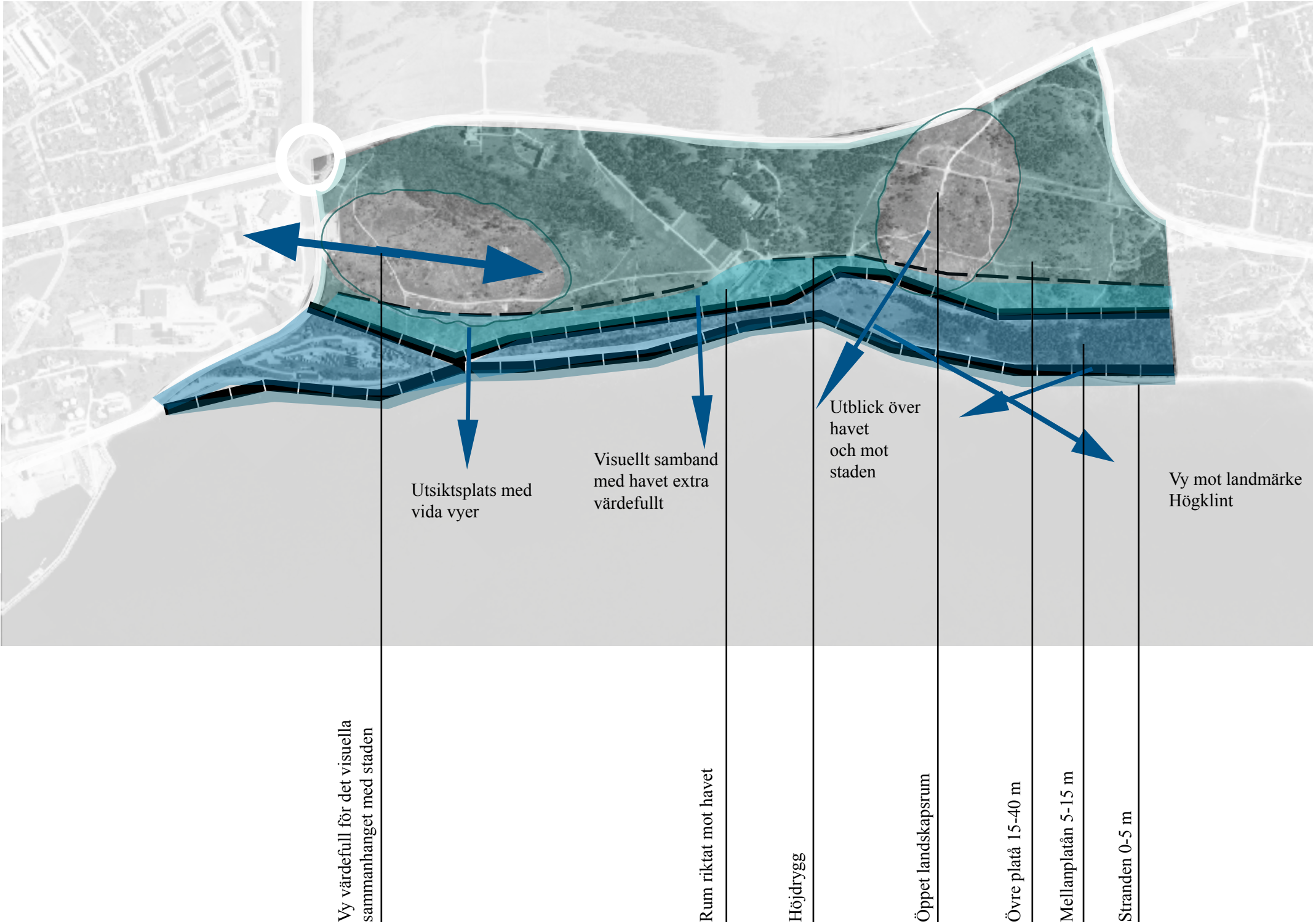
Södra hållarnas landskap talar med en estetisk enkelhet och är lätt att läsa. De få element som utgör grunden till platsen är havet och kanten med dess föränderliga form.

Topografi och vegetation skapar öppna rum med vida vyer över landskapet vilket förstärker de visuella sambanden med omgivningen. Havet är närvarande i princip hela området men vyerna och utblickarna är speciellt effektfulla från vissa platser. Det flacka platå-landskapet och den låga karga vegetationen gör det lätt att orientera sig på platsen.

Den höjdrygg som löper över den övre platån utgör ett avgränsande element i det öppna landskapet och är värdefull som rumsavgränsande element. Mot havet skapar den ett rum avskärmat från buller och bebyggelse. Rumsligheten är betydelsefull i lokaliseringen av ett framtida gång- och cykelstråk. Vid det gamla militära övningsområdet är höjdryggen bruten och omformad till skjutvallar.

Den ständiga närvaron av havet i sydväst och de vida vyerna gör det i princip omöjligt att gå vilse här. I detta öppna och enkla landskap utgör även avlägsna objekt på långt avstånd landmärken. Söder om området är framförallt Höglints spektakulära siluett några kilometer bort ett viktigt landmärke. Norrut är vyerna mot staden värdefulla för de visuella sambanden med staden. Här utgör kyrktorn, industriskorstenar och silotorn landmärken och underlättar orientering.

Rörelsen av båtar in och ut från Visbys hamn syns tydligt från Södra hållarna och skapar rörelse samtidigt som de kan fungera som orienteringspunkter i landskapet.

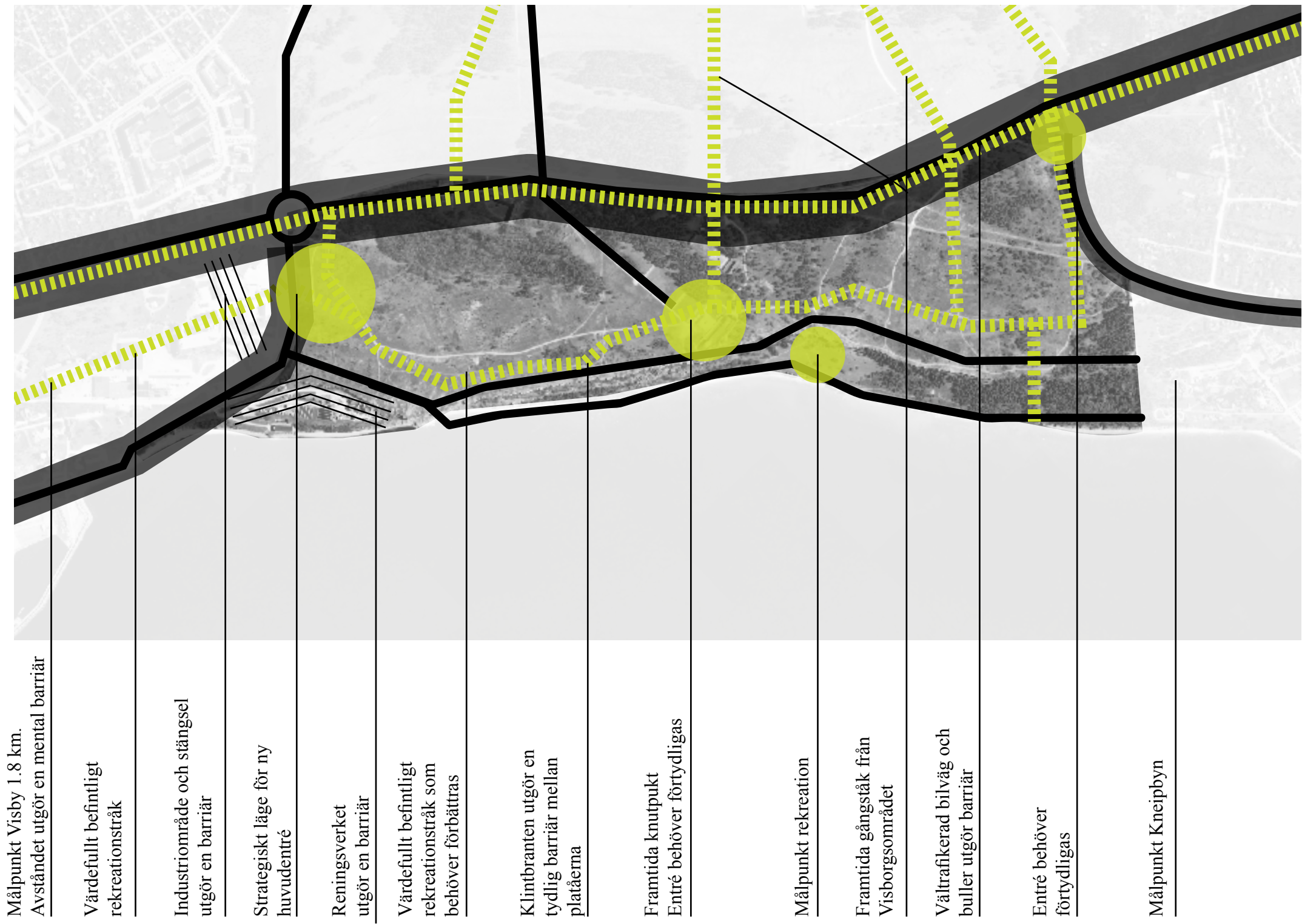
Cirkulationen, barriärerna och målpunkterna

Södra hållarnas läge kommer i och med utvecklingen av Visborg bli mer centralt och trycket på området som rekreationsområde kommer öka. Södra hållarna omges av större bilvägar och är idag lätt att angöra med bil. Cyklister och fotgängare kan ta sig dit från flera olika vädersträck men från hamnen och staden finns det inget naturligt sätt att röra sig vidare ut i området. Här är det viktigt att förenkla rörelserna och skapa en tydligare huvudentré som bjuder in stadens invånare. Entréerna är idag otydliga och behöver göras mer välkomnande för att locka ut hit. Skyltningen är också bristfällig och det är svårt att få en överblick över hur området hänger samman.

En viktig rörelse är från Visby i norr till Vibble och Kneipbyn i söder. Att på ett enkelt sätt kunna ta sig från centrum till Visborgsområdet kommer också vara värdefullt i framtiden. De gamla militärvägarna skapar ett tätt och unikt mönster av vägar att röra sig utmed och erbjuder många alternativa vägval. Dessa vägar fungerar idag utmärkt för promenader och strosande vilket utgör de huvudsakliga rörelserna. Cykla genom området är möjligt men inte optimalt idag då vägarna är mycket ojämna och obekväma att cykla på. Mest välfrekvent används de vägar och stigar som går närmast klintkanten. Det är tydligt att det är här man vill gå när man rör sig i på Södra hållarna.

Barriärer som hindrar människors rörelser i området är framförallt klintkanten som gör det svårt att röra sig mellan plåtarna. En annan barriär är reningsverket som utgör en visuell störning. Buller utmed Toftavägen och färjeleden kan också ses som barriärer som motverkar rörelser i hela området.

Vad som är viktiga målpunkter idag är ganska otydligt. På ett par platser i direkt anslutning till kanten finns bänkar och bord. Många rörelser går även till de gamla skjutvallarna. Lägen där befintliga rörelsemönster sammanfaller med nya anslutningsvägar är strategiska lägen för framtida mötesplaster. En entré mot staden, och de gamla skjutbaneområdet utgör sådana framtida knutpunkter. De kan ses som slussar för människors rörelser. Den estetsikt tilltalande mellanplatån är en värdefull målpunkt där man kan avnjuta solnedgång.

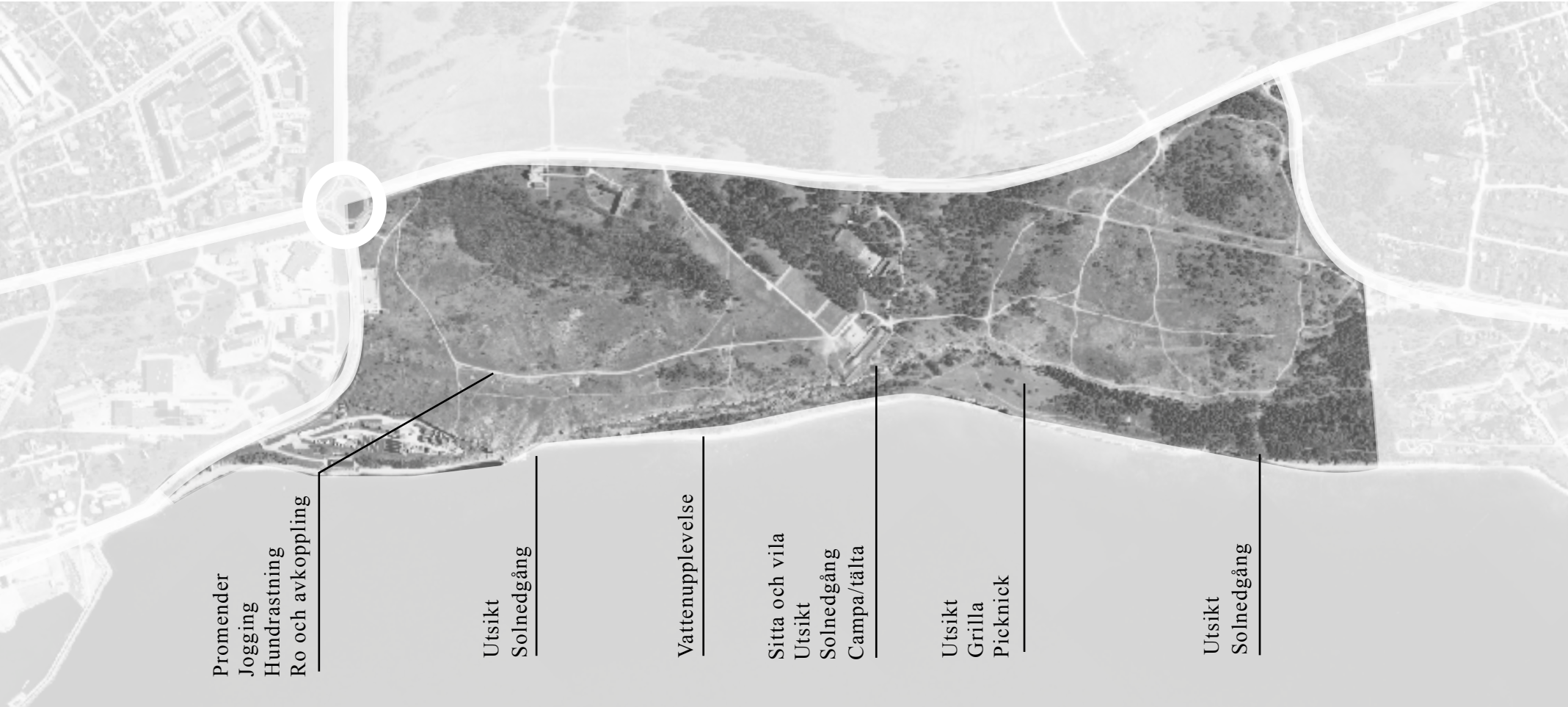

Social användning

Södra hållarna är redan idag ett populärt rekreationsområde med många kvalitéer och uppfyller flera brukarvärden enligt den tidigare nämnda metoden sociotopkartering. Området kan i och med framtida exploatering antas komma att användas mer frekvent än idag. Idag används det framförallt under sommarhalvåret och då för promenader, motion, hundrastning, picknick och grillning. Detta är användningsområden som är viktiga att kunna erbjuda även i framtiden. För att säkerställa marken som rekreationsområde i ett framtida högt exploateringstryck är det strategiskt att berika området på funktioner och attraktioner som får allt fler människor att vilja vistas här. Sådana utropstecken i landskapet kan också utgöra turistmål och på så sätt vara staden till gagn.

Utifrån sociotopkarteringens indelning i brukarvärde har jag sett till området generellt och lyft fram förslag på vilka nya aktiviteter och värden som lämpligen skulle kunna utvecklas eller tillföras området.

Vissa platser uppfyller flera kvalitéer och har god potential att utvecklas till sociala knutpunkter. De stora öppna ytorna och det stadsnära läget ger också området goda förutsättningar som samlingsplats. I huvudsak handlar det om att ta vara på kvalitéer som finns och göra något av dem. Genom att förbättra framkomlighet och nåbarhet utmed stråk tillgängliggörs befintliga målpukter med stora upplevelsevärden. Här kan behövas skapas mer arrangerade platser för möten och samvaro. Sociala knutpunkter utvecklas och görs tydligare medan naturen får vara natur och behålla sin vilda karaktär. (Björklund, 2006)

SOCIALA BRUKARVÄRDEN I OMRÅDET

BEFINTLIGA

FYSISK AKTIVITET	SOCIAL AKTIVITET	VATTEN	SKÖNHET	NATUR	LEK
Promenad Jogging Hundrastning	Sitta i solen Grilla Picknick	Kontakt med större vattenyta	Utsikt Ro och avkoppling Kulturmiljö Karaktärskapande landskapsform	Vild natur	Naturlek

POTENTIELLA

Äventyrslek Klättring Skärmflyg	Evenemang Uteservering Folkliv	Badupplevelse och vattenlek	Grön oas Blomprakt	Naturpedagogisk verksamhet	Äventyrslek
---------------------------------------	--------------------------------------	-----------------------------	-----------------------	----------------------------	-------------

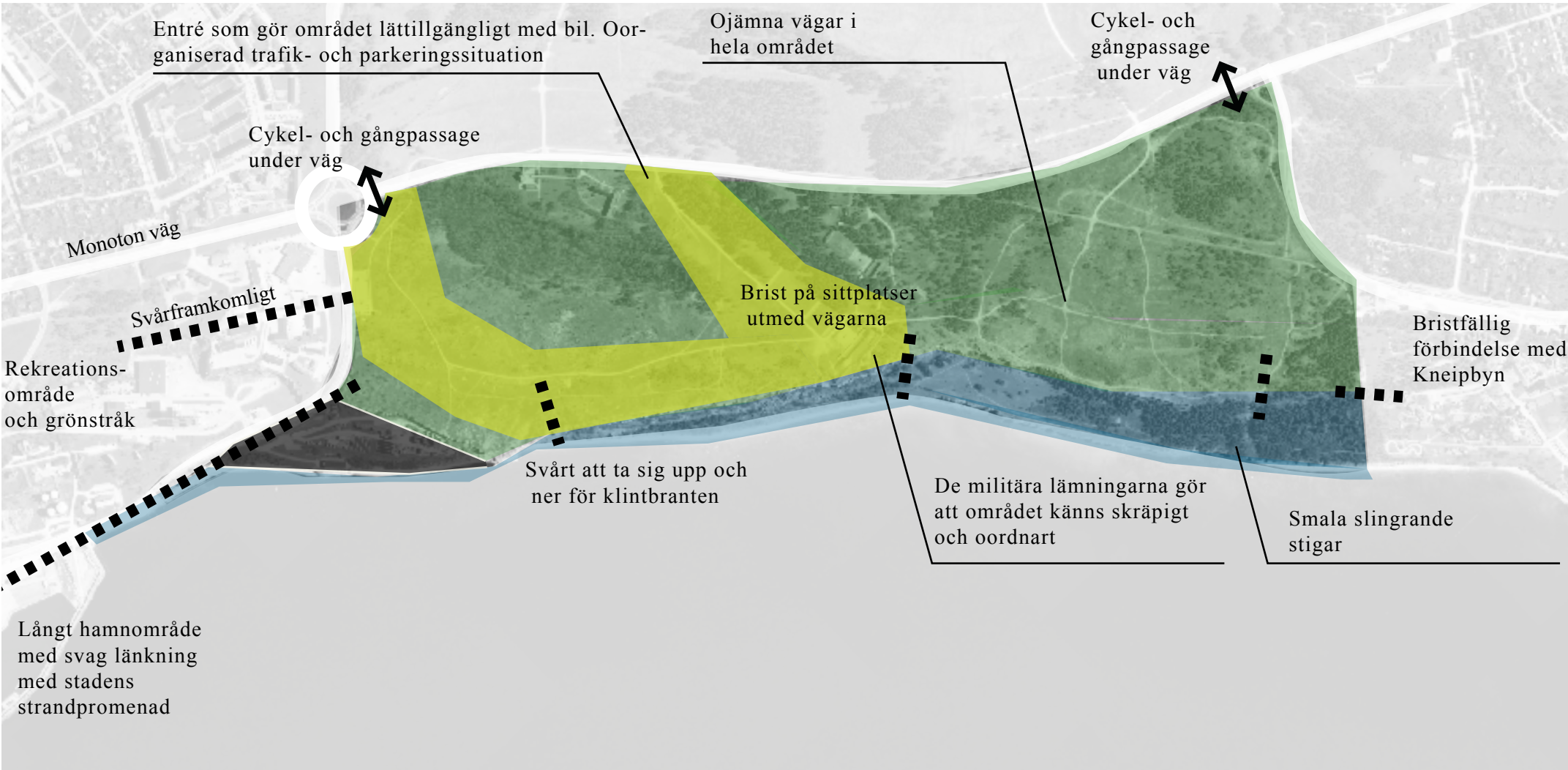
Tillgänglighet

Tillgängligheten till och i området kan på många sätt förbättras och är en av de stora utmaningarna vid en förändring. Här visar jag på brister i tillgängligheten och vilka förutsättningar som området har att förbättras vad gäller krav på tillgänglighet. Det handlar om att se både till den fysiska och den upplevda tillgängligheten.

Tillgängligheten till Södra Hällarna från Visby stadskärna är idag begränsad. Det största problemet är att det inte finns någon naturlig anslutning till stadens strandpromenad och grönstråk. Fotgängare och cyklister tar sig idag till området via bilvägar vilket får Södra Hällarna att upplevas mer avlägset det egentligen är. Genom att öppna upp passagen genom Kopparsviks industriområde kan Södra hällarna bli en naturlig förlängning av stadens rekreationsstråk och den upplevda närheten göras mycket bättre. På så vis blir området en del av ett större sammanhang nämligen Visbys grönsstruktur.

Jag har delat in Södra Hällarna i zoner utifrån olika förutsättningar för tillgänglighet. Bitvis är förutsättningarna mycket goda för att marken ska göras tillgänglig med sitt flacka platålandskap. Strategiska delar, i anslutning till entréer och målpunkter lämpar sig väl för den högre graden av tillgänglighet. Närmare kanten blir det svårare. Den extrema landskapsformen med klintbranten och platåer gör förutsättningarna för tillgänglighet på dessa platser dålig, begränsad eller till och med omöjlig. Mot havet där nivåskillnaderna är stora ställs idag höga krav på fysik och våghalsighet för att kunna ta sig fram. Stigarna är branta och svårframkomliga. Mellan de olika platåerna behövs bättre förbindelser för att de skall komma till sin rätt. Det befintliga nätet av gamla militära övningsvägar täcker in stora delar av marken och gör den i sin helhet framkomlig och nåbar. Det finns också många anslutnngsvägar från olika håll. Brist på en tydlig entré till området bidrar dock till att området inte upplevs tillgängligt.

I ett fortsatt gestaltningarbete är det viktigt att vara tydlig med de olika tillgänglighetszonerna och på så vis göra att platsen upplevs trygg att röra sig i.

ZON 1		ZON 2		ZON 3		ZON 4	
ENRÉZON		MELLANZON		INRE ZON		OTILLGÄNGLIGHET	
I anslutning till entré		Flack mark		Branta sluttningar		Instängslat	
Flackt landskap		Ojämna steniga vägar		Smala stigar		Störande buller och lukt	
Vägar och stigar		Snårig vegetation		Ojämnt underlag			
Närhet till parkering och WC				Få ordnade sittplatser			
Folk i rörelse							

Identitet och karaktär

När jag var på Södra hällarna första gången gjorde området väldigt starkt intryck på mig och jag förvånades över dess stora upplevelsequalitéer. Landskapets identitet behöver inte vara en utgångspunkt för gestaltning men det är viktigt att på ett medvetet sätt förhålla sig till den. Vad som gör Södra hällarna unikt och vad som är kärnan i dess identitet har jag här definierat i några faktorer. Dessa faktorer är därmed viktiga att ta hänsyn till inför alla typer av förändringar. Inte minst i fråga om ny gestaltning av området.

Havets närvaro - Vida vyer över havet. Väder och vind.

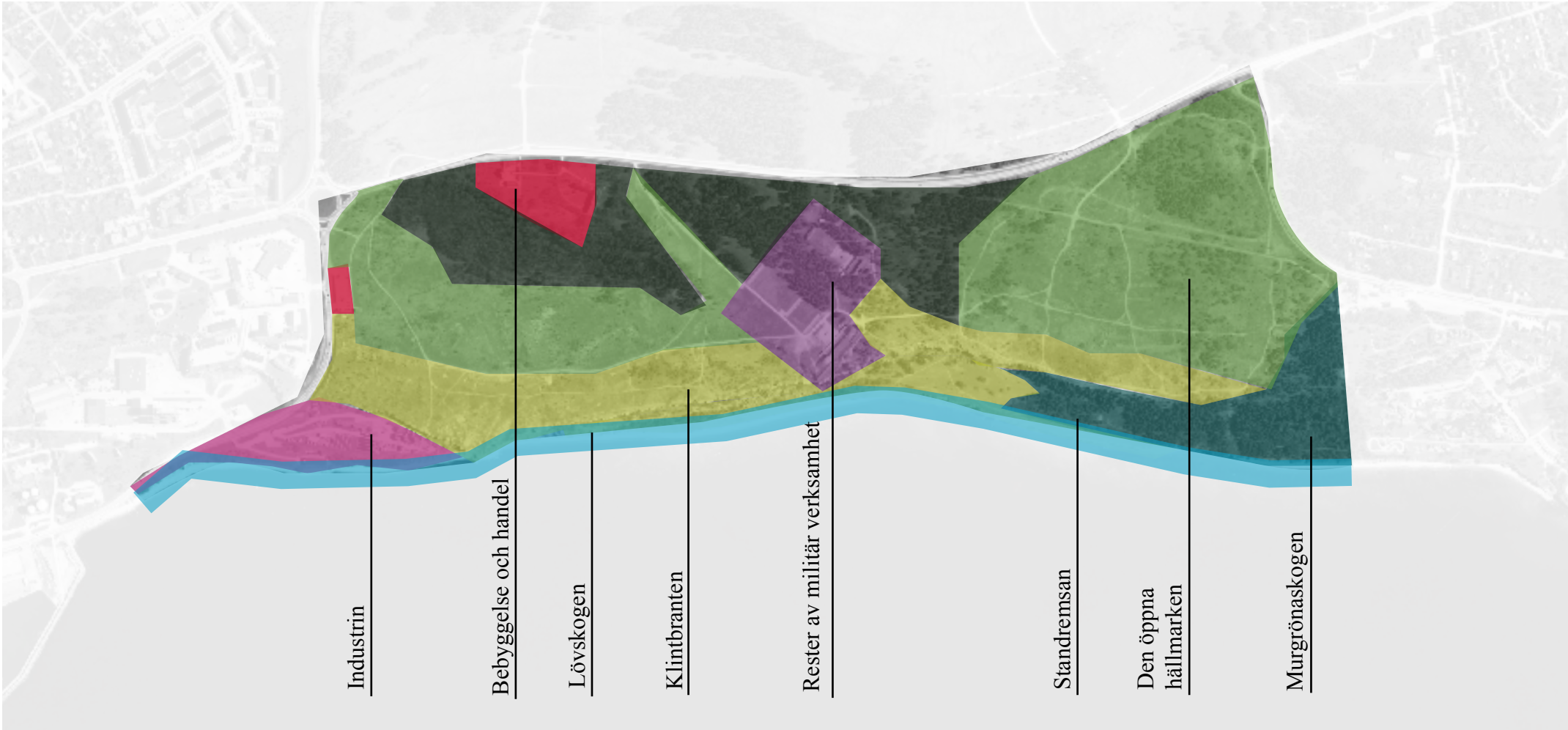
Kanten - Gränsen mellan land och hav och högt och lågt.

Det vilda och fria - Upplevelsen av fri, vild natur.

Storleken - Det stora ofragmenterade naturområdet.

Variationen - Variationen mellan olika karaktärer.

Utmed den två kilometer långa kustremsan erbjuder landskapet en lokal variation mellan olika karaktärer. I strävan efter ett varierat gångstråk är det viktigt att låta dessa skillnader komma till uttryck. Här har jag tagit hjälp av analysmetoden Landscape Character Assessment, LCA för att bryta ner Södra hällarna i delar med olika karaktär. Metoden kan användas i olika sammanhang och i olika skalor och bygger på idén om att lyfta fram olika landskapskaraktärer och utkristallisera vad som definierar dem. Analysen utförs regelrätt i olika faser och steg. Först genom en objektiv beskrivning och sedan genom mer subjektiva bedömningar av landskapet som leder fram till indelning i olika karaktärer. (Selman, 2005) Jag har valt att tillämpa metoden på ett förenklat vis, som ett verktyg för att på ett snabbt och effektivt sätt kunna ta upp landskapskaraktärisering som en utgångspunkt för gestaltning. Jag använder mig av dess grundprincip med beskrivning och bedömning men redovisar på ett mycket sammanfattat sätt mina resultat. Till höger presenterar jag områdets indelning i karaktärer i en plan. Jag har valt att lyfta fram de fem karaktärer som jag anser vara relevanta och särskilt utvecklingsbara som sekvenser utmed ett varierat gångstråk. Jag beskriver karaktären med tre ord och anger sedan vilka upplevelser som respektive karaktär förmedlar. Dessa subjektiva begrepp är min bedömning av vad som är värdekärnan och respektive karaktär. Med den informationen som utgångspunkt i gestaltning och utformning av området är målsättningen att upplevelsen av karaktärerna ska förstärkas.

Den öppna hällmarken		Klintbranten		De militära resterna		Strandremsan		Murgrönaskogen	
Sten och grusmark	Enkelt	En skarp kant	Svindlande	Vallar	Berättande	Vågbrus	Ombonat	Tallstammar	Ombonat
Gräs och blommor	Öppet	Krypande grönska	Hårt	Betongelement	Spännande	Sten och sand	Spännande	Murgrönammattor	Trollskt
Låga träd	Vidsträckt	Vind	storslaget	Mänslig prägel	Övergivet	Fågelliv	Rofyllt	Djur- och växtliv	Lekfullt

GESTALTNINGSFÖRSLAG

FÖRSLAG

I följande avsnitt redovisas gestaltningsdelen av förslaget. I form av rumsliga och estetiska lösningar svarar jag här mot de behov och idéer som uppsatsens syfte, program och analysen visat på. Förslaget grundas i den teoretiska plattform som skapades inledningsvis, inventerade förhållanden samt framförallt i de ställningstaganden jag gjort i min analys. Jag presenterar inledningsvis idén om den seriella upplevelsen som en tillämpning av karaktärsanalysen och en utgångspunkt för gesteltning samt hur kanten som element kan användas som det vägledande konceptet för att skapa en helhet för gestaltningen. Sedan går jag in på de olika delarna av gestaltningsförslaget. Stråket och platserna som jag har valt att belysa var för sig. Förslaget är medvetet lagt på en visionär nivå och skall ses som en inspirationskälla till vad området skulle kunna utvecklas till i framtiden.

DEN SERIELLA UPPLEVELSEN

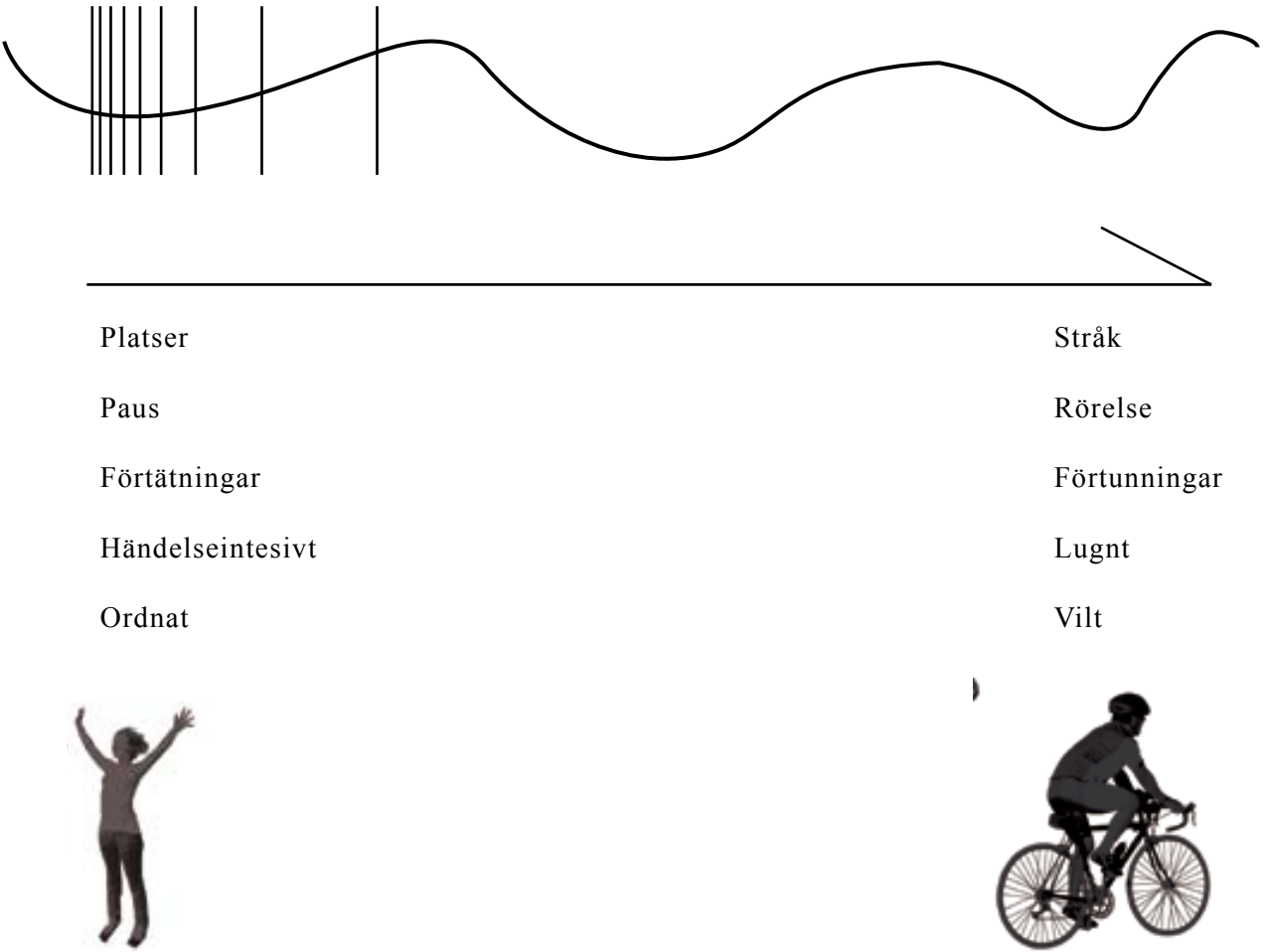
För att skapa variation utmed promenaden har jag utgått från två principer. I kombination ger dessa god vägledning inför gestaltning av stråket.

Som grundprincip för att skapa variation utgår jag från idén om en rörelse genom förtätningar och förtunningar. Det täta ställs i kontrast till vakuumet. Kontraster mellan lugna sträckor där fokus ligger på själva förflyttningen och sedan händelseintensivare platser som erbjuder något mer och lockar till att stanna upp och ta en paus. Kontrasterna belyser också övergången mellan det vilda oordnande och det arrangerade och av människan formade. I gestaltningen av platserna handlar det om att skapa något som väcker uppmärksamheten och skapar ett utropstecken utmed stråket men som samtidigt fyller funktionen som plats för vila och att samlas på.

Förtätningarna och förtunningarna kan också förhålla sig till naturen än på olika sätt. Utmed färdvägen kan naturen ses som något som man tar till sig genom vyer, dofter, vindpustar medan de händelseintensivare områdena kan erbjuda en mer direkt kontakt med landskapet. Här blir upplevelserna mer tillgänga. Dessa platser får funktionerna både som samlingspunkter med nyttofunktioner men erbjuder också möjligheter att ta sig ut i landskapet och uppleva dess karaktärer med alla sinnen. En parallell idé till hur variation kan skapas utgörs av de tidigare definierade karaktärerna. I kombination kan dessa två principer vara verktyg till att forma ett varierat stråk. En promenad som rör sig mellan högt och lågt, öppet och slutet, lugnt och aktivt.

I principen till höger visar jag på hur dessa karaktärer på ett strategiskt sätt kan kombineras med iden om förtätningar och förtunningar för att göra promenaden så varierad och upplevelserik som är möjligt.

Princip för hur variation ska uppnås.

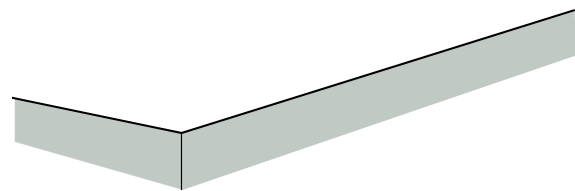

KANTEN SOM GESTALTNINGSELEMENT

Södra hållarna utgör som tidigare konstaterats en mycket tydlig kant i landskapet. En dramatisk gräns mellan land och hav och högt och lågt. Den stora utmaningen i att tillgängliggöra området för rekreation är att se hur kanten kan bemästras. Hur kan barriären bli en tillgång möjlig att uppleva och utforska? Målsättningen är att stråket ska tillgängliggöra så många av kantens kvalitéer som möjligt och förhålla sig relativt lekfullt till dess barriäreffekt. Kanten blir utgångspunkt även i den mindre skalan av utformning för att utforma platser.

En kant definieras inom geometrin som mötet mellan två sidor. (Nationalencyklopedin, 2010) I stadsplaneringssammanhang kan kanten utgöra gränsen mellan två områden och i den mindre skalan utgör den ett tydligt gestaltningselement. (Lynch, 1964). Runt omkring oss finns kanter överallt. I olika skalor och med olika funktioner. Kanten kan utgöra slutet på en hel stads utbredning eller bara en enkel mur i en trädgård. Kanten är det avgränsande element som skapar olika områden, rum och hörn. Ur ett platsperspektiv kan kanten ses som ett element som ger trygghet, kontroll och god överblickbarhet. Kanter ger skydd i ryggen och samtidigt lämnas fri sikt över hela rummet. Här kan man iaktta aktiviteter i det offentliga rummet utan att man själv medverkar i aktiviteten. (Gustavsson 2009) En kant kan också bli en trappa eller en utsiktsplats.

För mig står kanten för det skarpa, vassa och stilrena och dess form skapas av raka vinklar och geometriska skärningar. Kanten kan adapteras till ett formspråk genom begreppet kantighet.

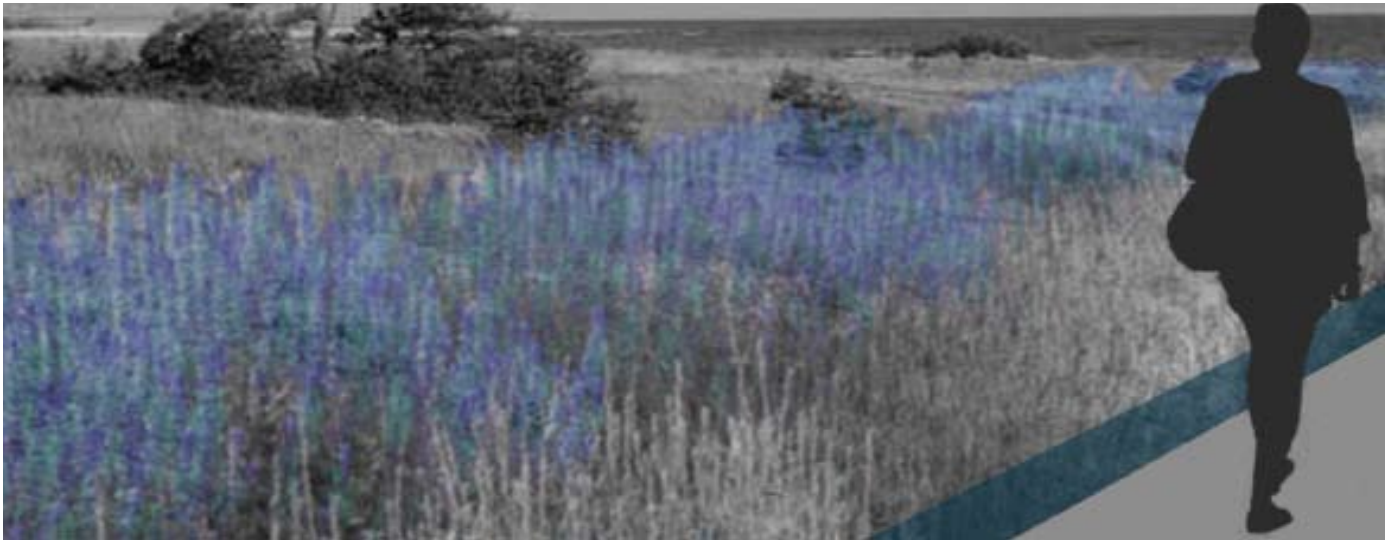
Kanten kan utgöra en geologisk form i landskapet.

Kanter som gestaltningselement skapar platser och funktioner.

En kant kan ge stöd åt ett stråk och är ett sätt att ta upp höjdskillnader

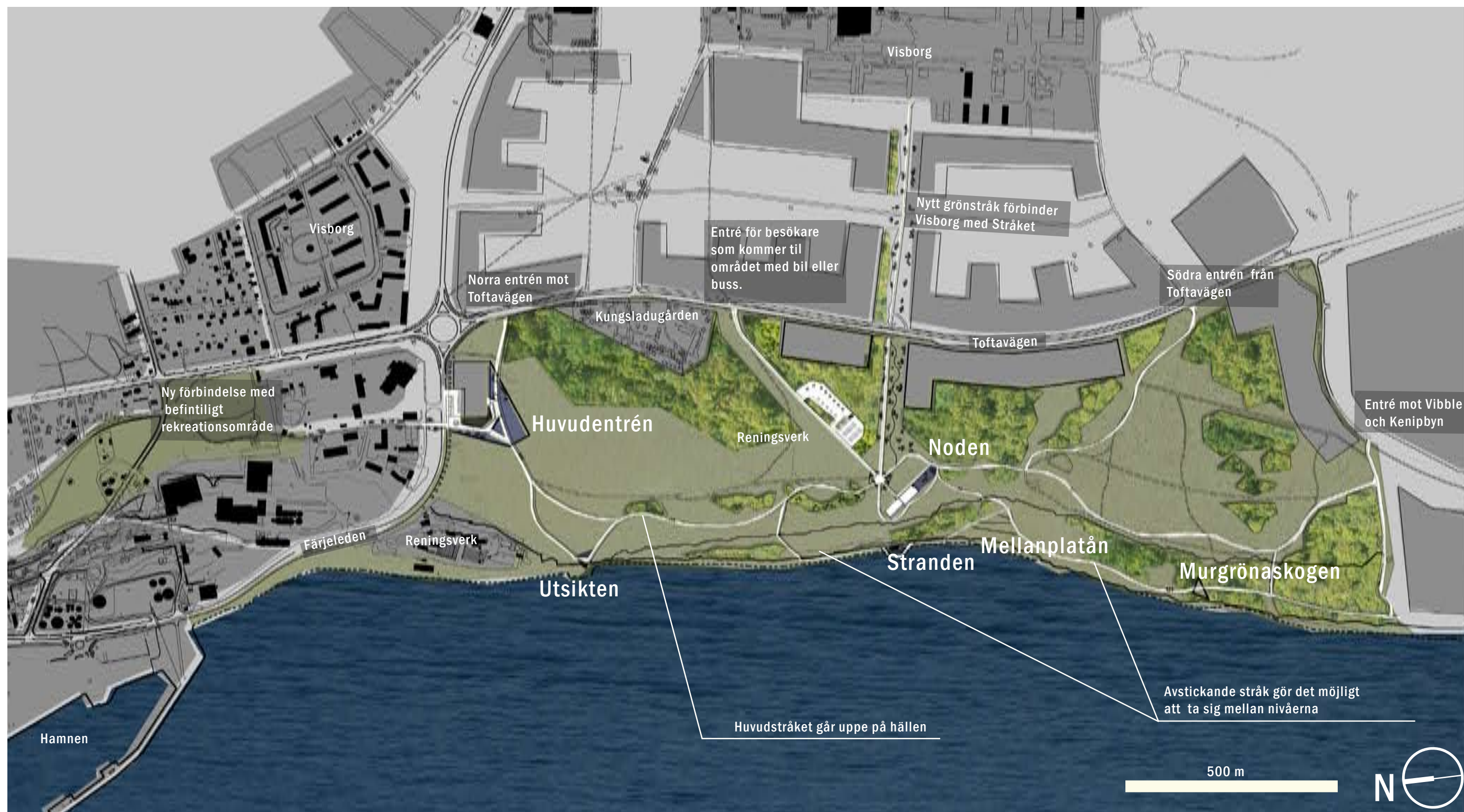

Kanter blir estetiska tillskott i landskapet.

ILLUSTRATIONSPLAN

Skala 1:5000

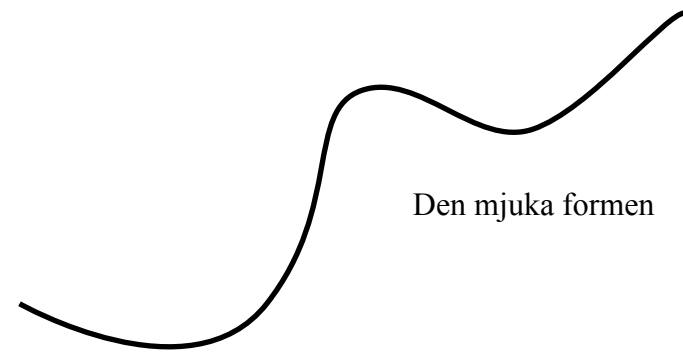

FORM, FUNKTION OCH MATERIAL

Förslaget bygger på idén om kanten och hur den kan komma till uttryck i stråk och platser. Stråkets formspråk är mjukt och leker med klintkantens strikta form. Stråket står för rörelsen och förflyttningen medan platserna står för möten och upplevelser. Platserna definieras av ett kantigt formspråk som kontrasterar mot det fria vilda landskapet och blir tydliga utropstecken utmed stråket. I både stråk och platser används områdets befintliga karaktär och material som inspiration. Den rejäla skalan och de robusta materialen som tidigare definierats som en del av områdets identitet tas upp i gestaltningen och får både stråk och platser att bli en del av den identiteten. På platserna hålls det vilda inom tydliga ramar och kanter. Det robusta, ruffa och grova uttrycket som området fått efter den militära användningen kommer till uttyck i materialval och skala. Nedan visas en princip för hur stråket och platserna förhåller sig till varandra.

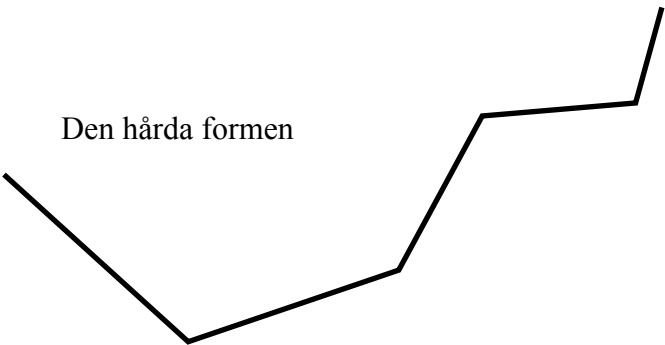
Stråket

Det vilda och oordnade

Platserna

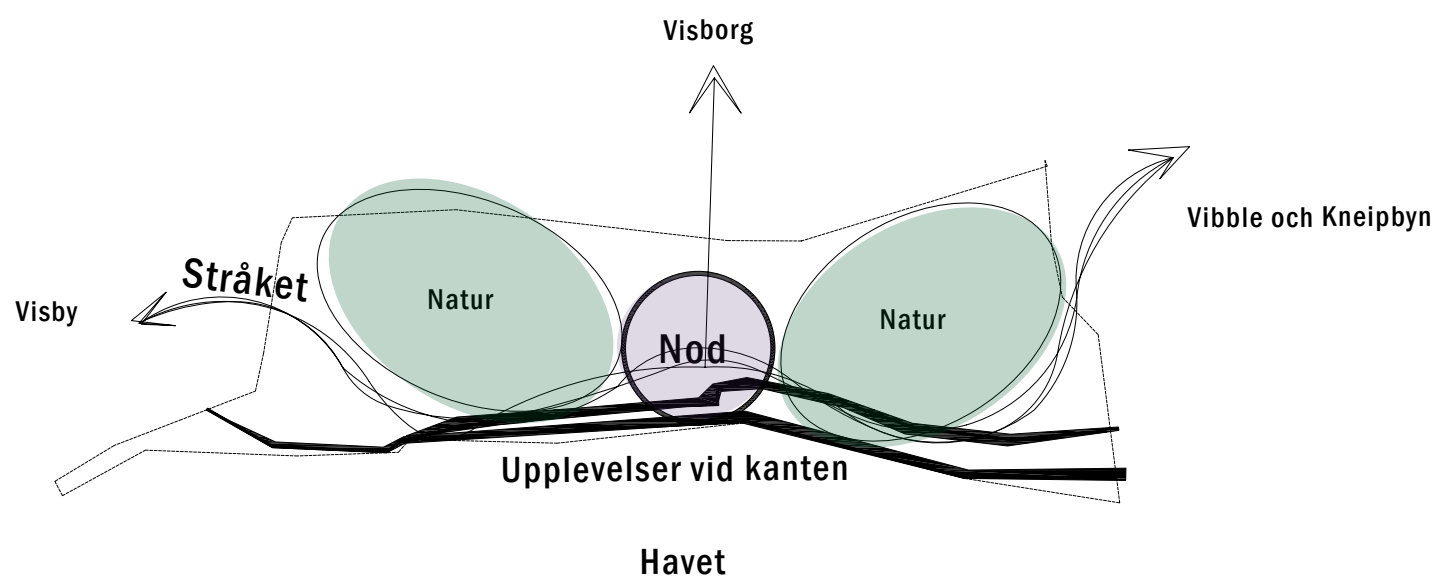
Ordnat och format

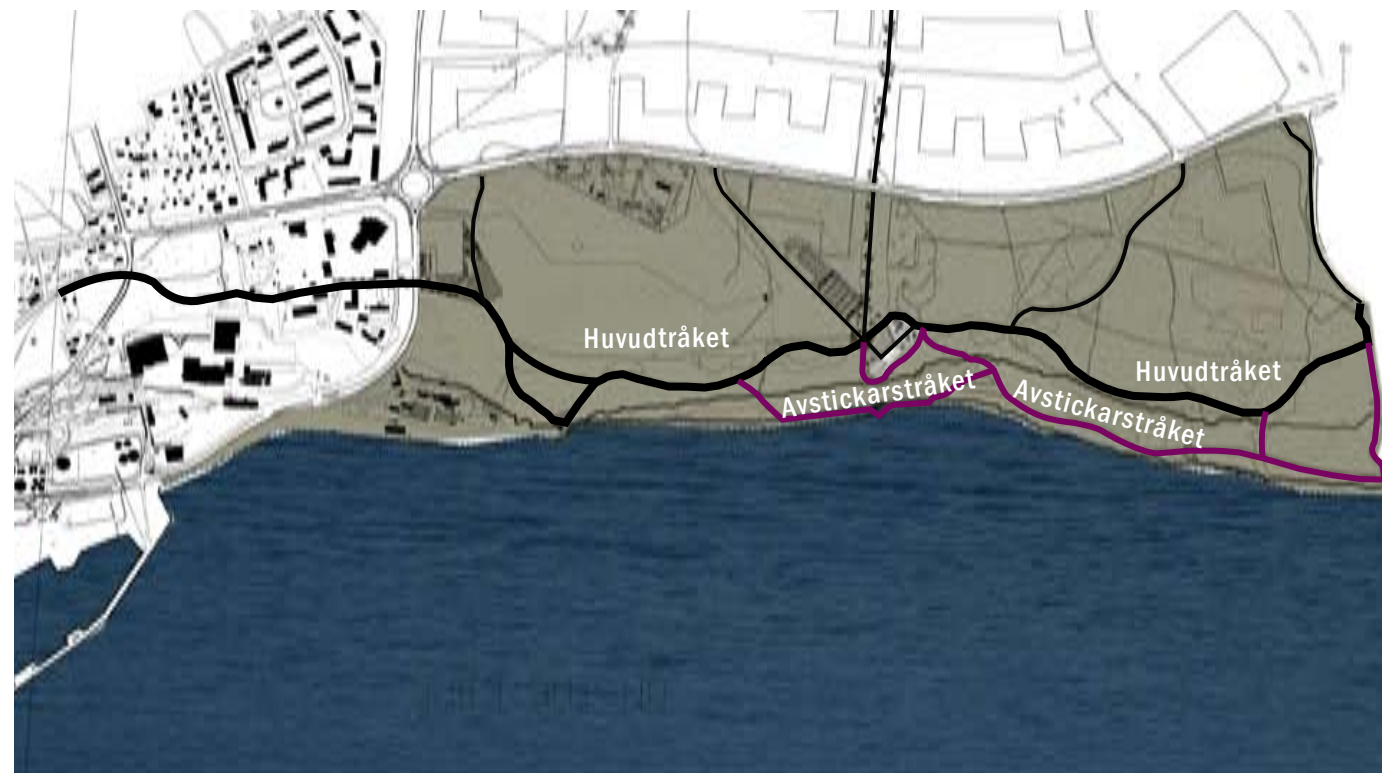
STRÅKET

Grundidé

Hela stråket präglas av kantens närvaro och rör sig så pass nära kanten att spänning uppstår där emellan. Den vilda naturen sparas i huvudsak men orienteras till två delar på var sida om noden. Stråkets linjeföring förhåller sig kontrasterande och lekfull mot kanten och pendlar i sin mjuka rörelse mellan nära och mer distanserat till kanten. Genom att ta tag i befintliga strukturer i landskapet blir det mer distanserat läget tryggt och ombonat medan det kantanära läget blir mer utsatt och dramatiskt. Kantens närvaro och de vida vyerna gör det lätt att orientera sig och hitta orienteringspunkter i omgivningen. Principen med förtätningar och förtunningar skapar variation utmed promenaden. Stråket utgör förtunningarna och identifieras av det enkla och vilda. Här är förflyttning i fokus och rörelsen genom landskapet ger stimulans för sinnena. Målsättningen är att stråket ska röra sig genom de tidigare definierade karaktärerna via platserna och samtidigt fungera som effektiva passage. Ett huvudstråk löper uppe på klinten och skall kännas som ett enkelt sätt att ta sig från punkt a till b. Smalare stråk gör avstickare i rekreativt syfte och gör det möjligt att uppleva de lägre nivåerna i landskapet. På så sätt erbjuds valbarhet och variation. Dessa vägar är tydligt underordnade huvudstråket hierkiskt vilket tydliggörs i att de är smalare och av ett enklare material. Här rör man sig genom en annan tillgänglighetszon där trappor och lutningar ställer högre krav på fysik.

Principskiss för disposition av området. Stråket lokaliseras till kanten och innanför breder den vilda fria naturen ut sig.

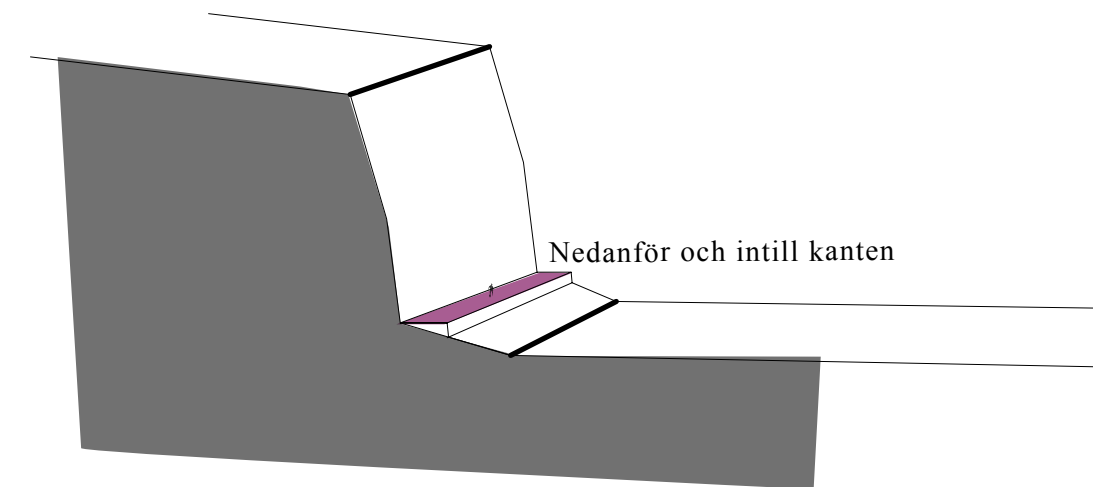
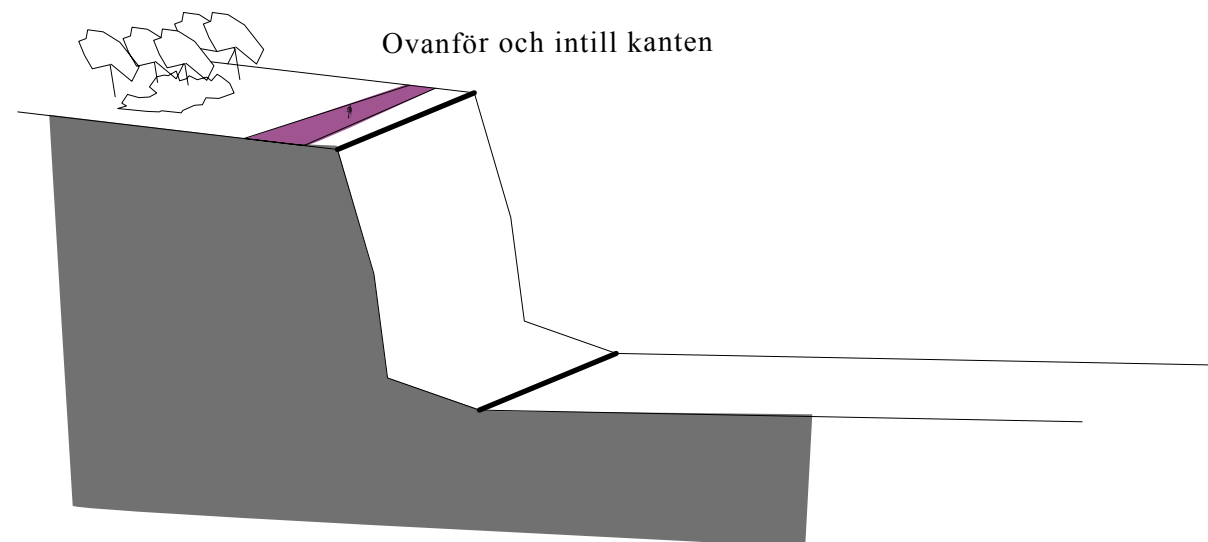
Huvudstråket går uppe på hällen och avstickade stråk gör det möjligt att ta sig ner till mellanplatån och stranden.

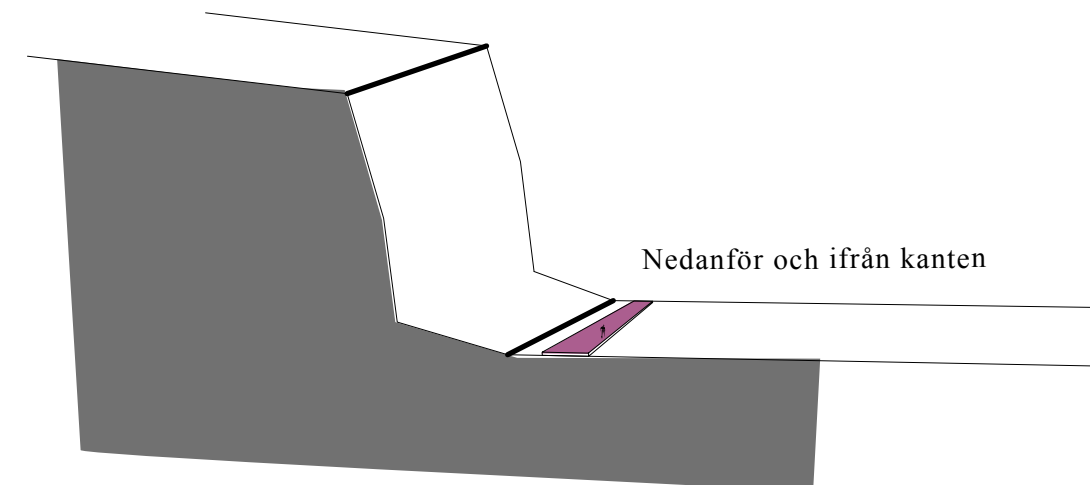
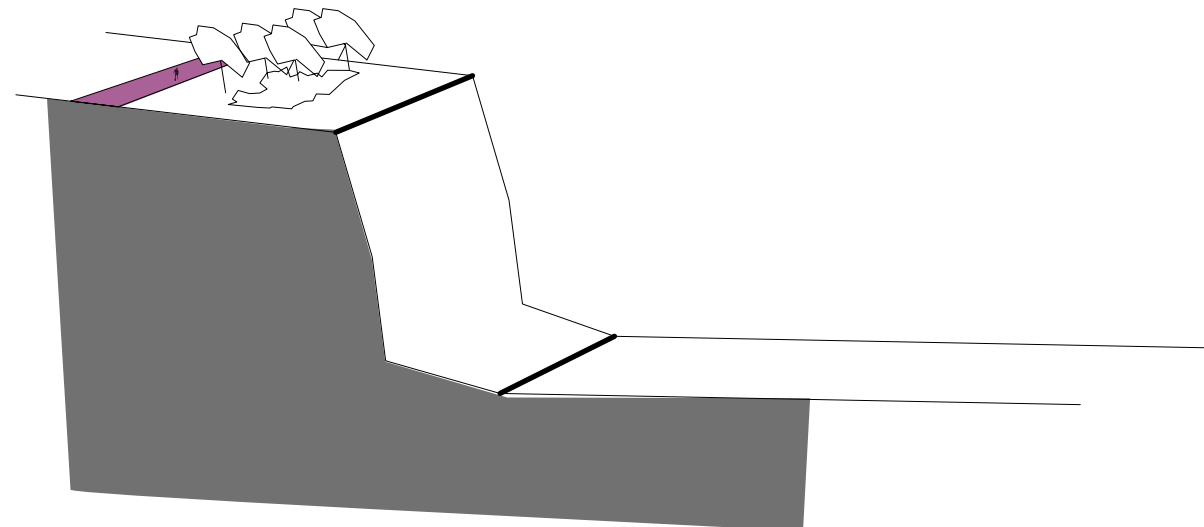
Trappor på strategiska platser utmed kanten skapar bättre länkning mellan de olika nivåerna.

Stråkets förhållande till kanten

För att skapa variation och dynamik i rörelsen förhåller sig stråket på olika sätt till klintkanten. Uppe på hällen pendlar stråket mellan det utsatta kantnära läget och det tryggare en bit ifrån och i stöd av strukturer och former i landskapet. Nedanför kanten rör sig stråket tät intill och en bit ifrån klintkanten. På så vis upplevs kanten från olika perspektiv och kantens egenskaper tas till vara.

Ovanför och ifrån kanten

Gestaltningselement

Stråket definieras av några få enkla gestaltningselement. Dessa används konsekvent och återkommande för att förstärka känslan av att stråket är en helhet.

Portalerna

För att skapa harmoni i rörelsen återkommer sekvenser av skulpturala portaler i roststat stål. Dessa fungerar även som vägvisare. De ramar in vyer över landskapet och förstärker stråket som helhet.

Den enkla asfaltsvägen

Vägen utförs i asfalt och ges en mjuk och följsam rörelse genom landskapet. Den släta ytan och den av ljusa asfalten gör vägen inbjudande att färdas utmed och skapar ett behagligt och lättframkomligt sätt att ta sig fram.

Kantmarkörer

Markörer i kortensstål förtydligar klintens form och avståndet till den samtidigt som den utgör en form av psykologisk trygghetsgräns. Så länge man håller sig innanför dessa är man på tryggt avstånd från kanten. Dessa markeringar skapas av markörer i kortensstål ungefär 3-4 m från den absoluta kanten.

Trapporna

Med hjälp av nya trappor, integrerade i klintens flikighet skapas möjlighet att övervinna kanten som barriär och röra sig mellan de olika plåtarna.

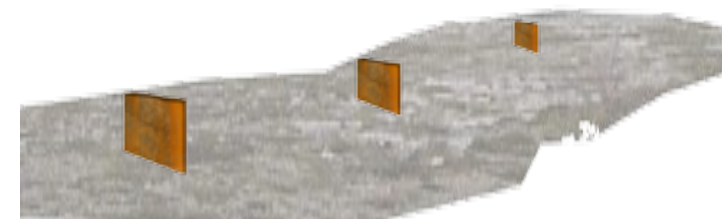
Den enkla
asfaltsvägen

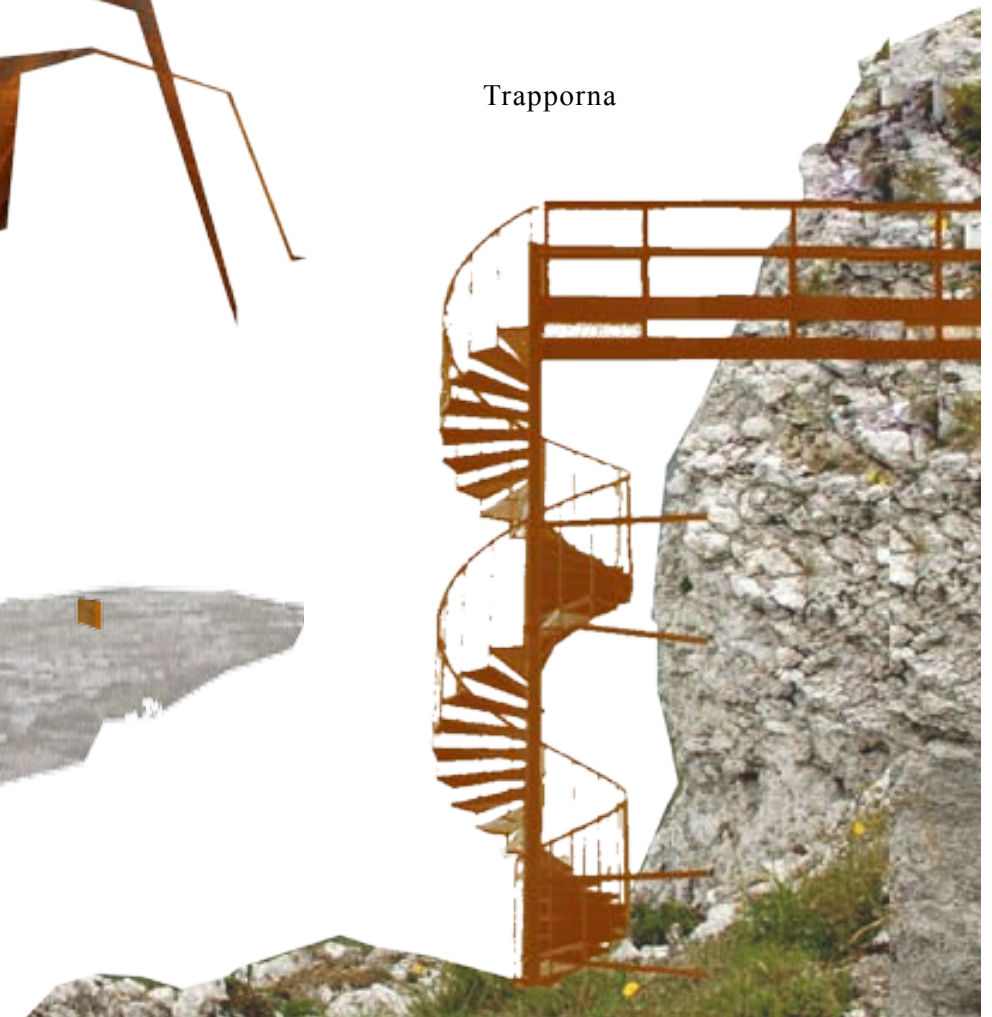
Portalerna

Kantmarkörer

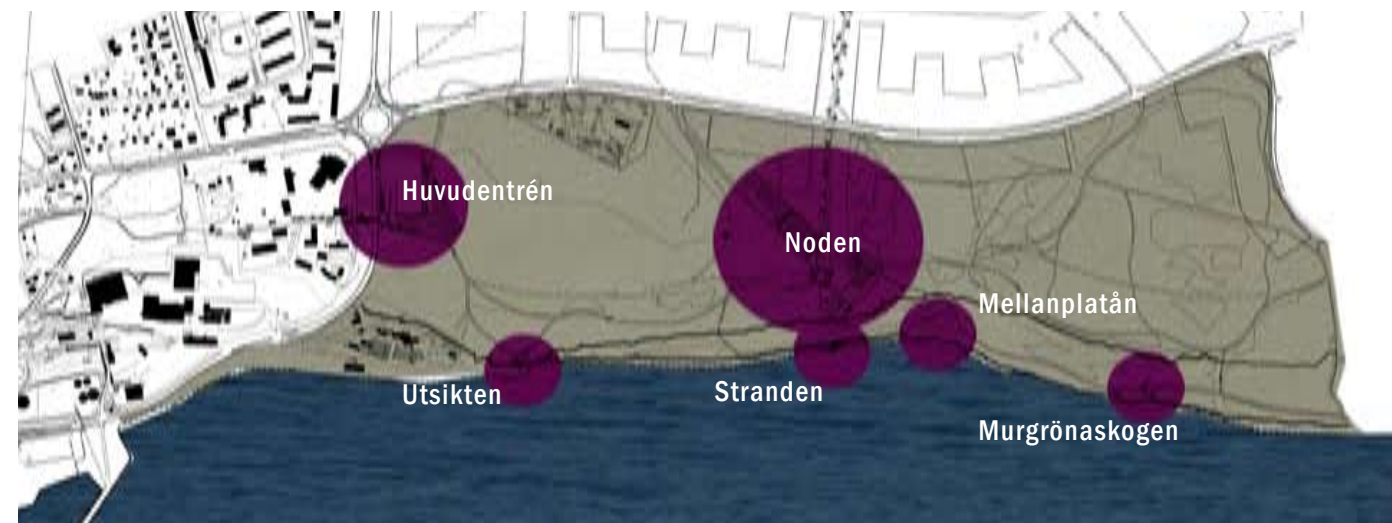
Trapporna

PLATSERNA

Grundidé och platsernas förhållande till kanten

Utmed den föränderliga klintkanten skapas platser där karaktärernas kvalitéer kommer till uttryck och upplevelserna förstärkas ytterligare. Dessa platser utgör strategiska lägen för att mötas och uppleva landskapet. De identifieras av det händelseintensiva och ordnade. Här bryts rörelsen och inbjuder till att ta en paus. Platserna har ett gemensamt formspråk och är uppbyggda av samma typ av gestaltungs-element. Formspråket är kantigt och blir en markering av att något händer här. Med kanten som platsskappare förstärks de rumsliga kvalitéerna med väggar och sittplatser. Platserna erbjuder olika funktioner och upplevelser med landskapets olika karaktärer som utgångspunkt.

Den välkomnande entrén

Platsen utgör redan idag en samlingsplats och entré. Genom att förtydliga entrén och på ett tydligare sätt ge en föraning om vad rekreationsområdet har att erbjuda. Entrén vänds tydligt ut mot landskapet och avskärmas på så sätt från buller och visuella störningar. Här finns tillgång till praktiska funktioner så som perkering och wc. Målet är att förstärka platsens välkomnande och samlande egenskaper. Locka och leda ut i landskapet samtidigt som det är en plats för vila och samvaro inför eller efter sin promenad.

Utsikten

Genom att skapa en plats att stanna upp och att på ett tryggt sätt kunna ta sig ut över klintbranten får platsen en ny mening. Väder och vind, fåglars skrän och vågornas brus tillhör platsen och förstärker upplevelsen av det höjd. Genom nya räcken och avgränsningar blir platsen tryggare.

Noden

Platsen kommer med sitt centrala läge få en ny roll i framtiden som målpunkt. Här knyts rekreationsstråket samman med ett framtida gång- och cykelstråk från Visborg och kommer bli områdets stora knutpunkt. Detta är en plats att samlas och mötas på och en plats för liv och rörelse. De befintliga strukturerna med vägar och rester från skjutbanorna ger förutsättningar för lokalisering av nya funktioner. Detta är en kraftfull plats med en historisk dimension. En plats som får en att fundera över platsens historia vilket förstärks i utformningen.

Mellanplatån

Detta är en plats som idag identifieras av vackra vyer över havet, solnedgång, fågelskrän, och ljudet av ett porlande vattenfall. Detta är redan idag en ombonad plats med tydlig rumslighet i skydd av klintens vägg. Med enkla medel bibehålls de fantastiska kvalitéer som området redan innehar men platsen görs tillgängligare och trevligare att vistas på. Detta är en plats för samvaro, ro och avkoppling.

Stranden

Stranden är en vacker lugn plats i skydd av klintväggen. Här blir blir fågelsång och vågbrus och dofterna av hav tydliga. Gestaltningen fokuserar på att göra det möjligt att komma nära och känna på vattnet. Skapa en möjlighet att uppleva havet på nära håll.

Murgrönaskogen

Här är det känslan av det slutna rummet och det lummiga och ombonade som är i fokus. Platsen lockar med en lekfull gestaltning till att röra sig ut från stråket. Murgrönaskogen identifieras av upplevelser i form av fågelkvitter och doft av skog och hav. Gestaltningen förstärker upplevelsen av lekfullhet och natur och skapar platser för samvaro vid sidan av stråket.

Gestaltningselement

Platserna definieras av ett antal element som skiljer dem från stråkets övriga karaktär. Dessa återkommer i gestaltningen på samtliga sex platser utmed stråket med viss variation beroende av vilken karaktär platsen tillhör.

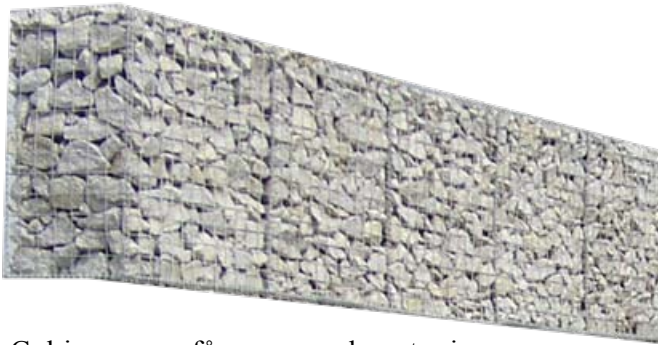
Kanterna
Kanterna skapas av gabionmurar fyllda med kalksten. De ramar in och avgränsar platserna och får funktioner som väggar och sittplatser.

Golven
Stenmjölsytor, betong eller lärkträytor utgör platsernas golv och harmoniserar i sin karaktär mer de ljusa kalkstenshällarna i landskapet.

Växtligheten
Genom att arbeta med växtlighet som finns vilt i landskapet, men låta denna komma till extra uttryck i masseffekter och hållas inom platsernas ramar samtidigt som en förlängning av landskapets karaktär. Val av växtmaterial anpassas efter den karaktär platsen är en del av.

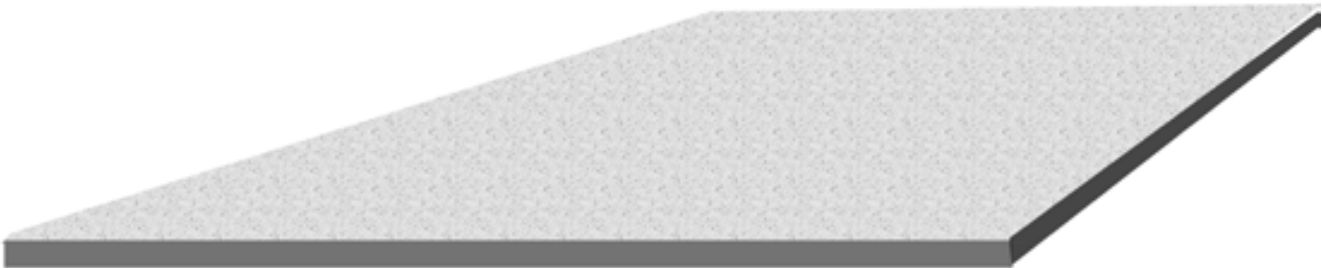
Träytor i lärk blir trevliga sittytor och golv.

Gabionmurar fångar upp den steniga marken i tydliga kanter.

Växtmaterial typiska för de gotländska landskapets karaktärer används i platsernas gestaltning.

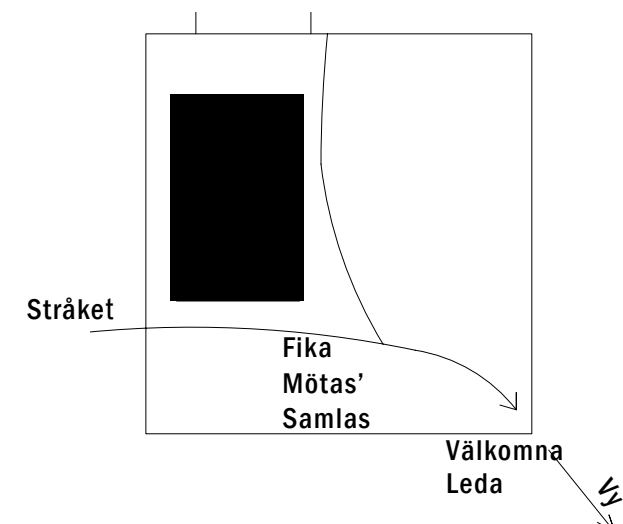
Cementplattan utgör platsernas golv.

Den välkomnande entrén

En naturlig plats för en entré mot staden finns i direkt anslutning till den planerade arenan uppe på Klint-en. Detta är det som idag är informationsplats för nyanlända besökare och kallas "Träffpunkt Gotland". Platsens utformning gör den till välkomnande entré för såväl rekreationsområdet som för ön. Södra Hällarnas entré markeras tydligt för gång- och cykeltrafikander med en bro över Färjeleden. På så sätt över-bryggas Färjeleden som barriär och visar tydligt att gång- och cykeltrafik är det prioriterade flödet. Det är viktigt att ståket inte bromsas upp och att platsen får funktion som sluss ut i landskapet men också att möjligheterna att stanna upp, mötas och samlas erbjuds. Entrén vetter ut mot landskapet för att locka att ta sig vidare och ge förväntan om upplevelser. Kanter i form av gabionmurar ramar in platsen och skapar en rumslighet vid entrén samtidigt som de genom sin orientering leder blicken ut i landskapet och skapar sittmöjligheter att beskåda landskapet ifrån. Platsen markeras tydligt med kanternas inramning och fält med masseffekter av typiska gotländska arter. I anslutning till den planerade arenan med fantastiska vyer över området anordnas möjlighet för vila, möten och fika. Praktiska funktioner som parkering och wc kan även det samordnas med arenan och den byggnad som idag utgör Träffpunkt Gotland. Här ska det finnas information om Södra hällarna som rekreationsområde och de upplevelser som klintkanten har att erbjuda. Entrén ska ha god tillgänglighet och utan nivåskillnader ska det gå att ta sig ut i landskapet.

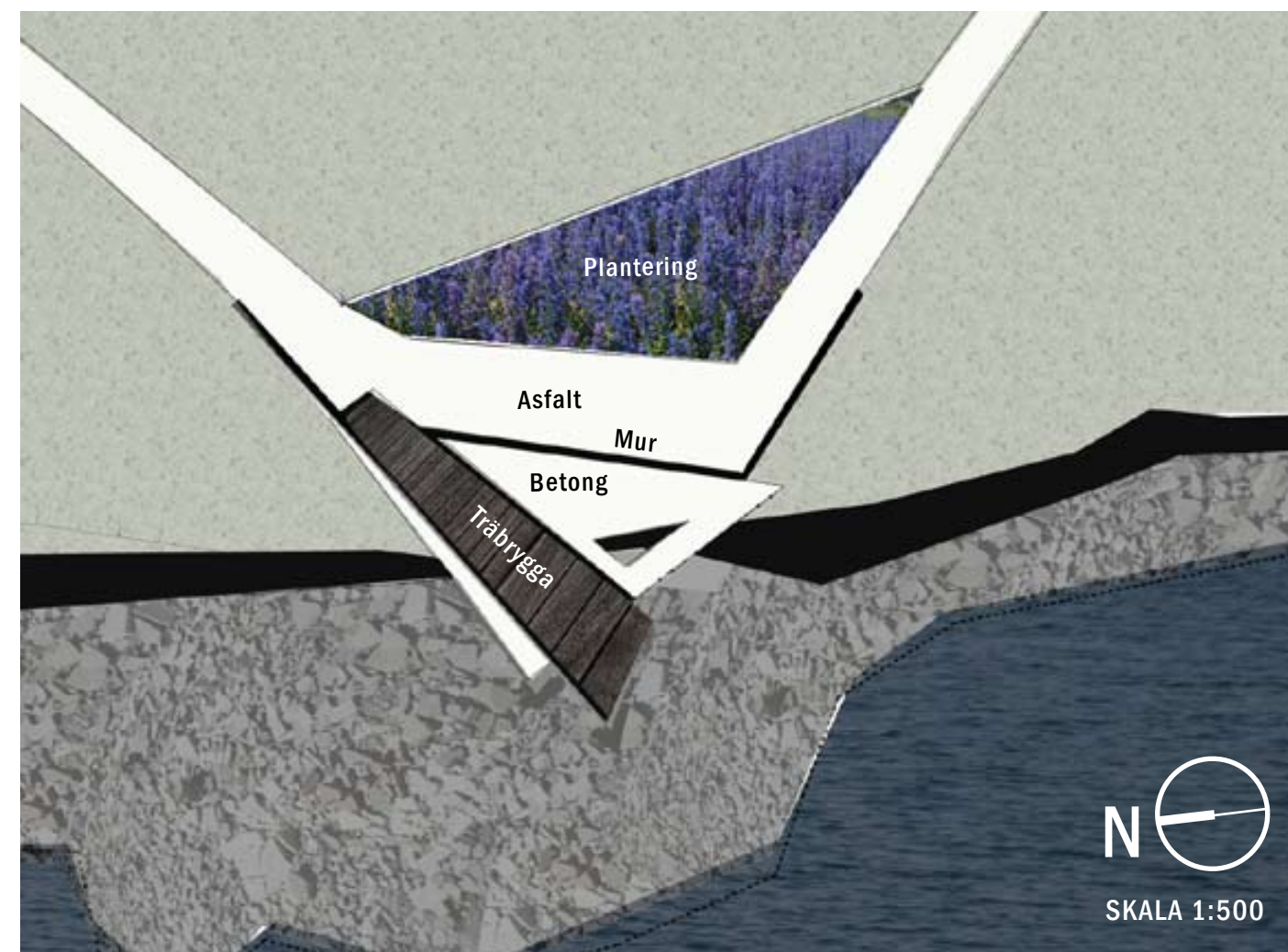
Principskiss för platsens användning

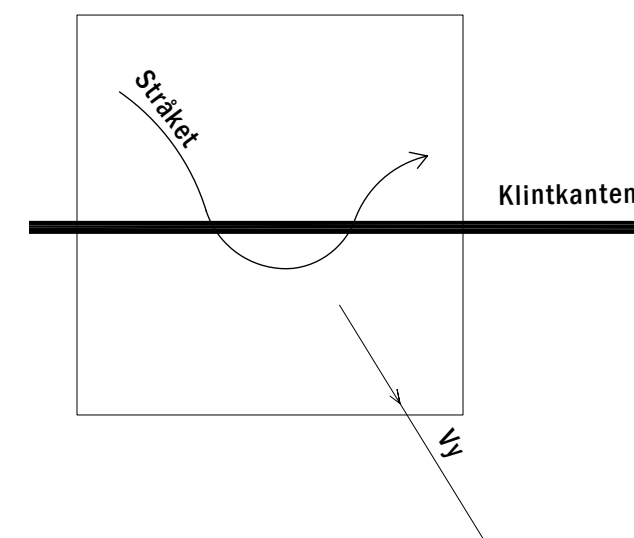

Utsikten

Stråket söker sig mot klintkanten och över den diskreta höjdrygg som löper utmed den. Vyerna över havet öppnar sig och plötsligt är man långt borta från staden och myllret. Här ligger den första målpunkten efter entrén. Här erbjuder stråket en möjlighet att ta klivet över kanten och uppleva storslagna vyer och känslan av väder och vind 30 meter över havet. Här ska vågornas brus och vindens vinande upplevas på riktigt. Utsikten är orienterad bort från reningsverket som kan störa upplevelsen. genom att integrera information om vädersträcken och det geografiska läget ges besökarna en möjlighet att reflektera över sin plats i förhållande till omvärlden. Utsikten formas av det sammanhållna golvet, inramat av kanter i form av stödmurar av gabioner. En brygga sträcker sig rakt ut i västlig riktning och utan nivåskillnader relativt stråket. Genom att öppna en möjlighet att se ner genom platsens golv gör man det möjligt för besökarna att faktiskt ta klivet över kanten men innanför trygga ramar.

Principskiss för platsens användning

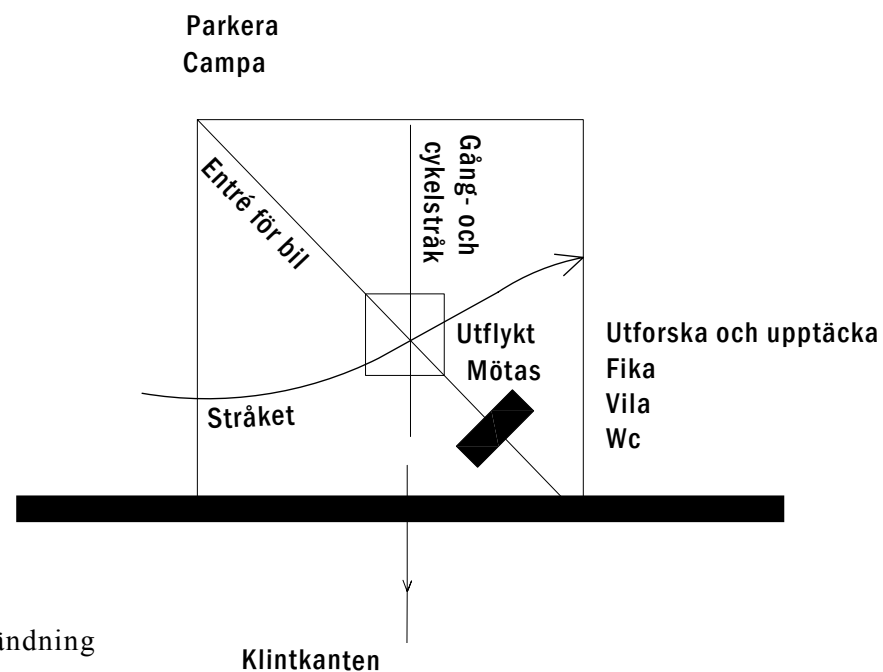
Noden

I förhållande till de andra platserna utmed stråket är denna mer komplex. Här vävs olika stråk samman och olika funktioner anordnas. Som en kärna och nod, centralt belägen är denna plats mycket betydelsefull för området.

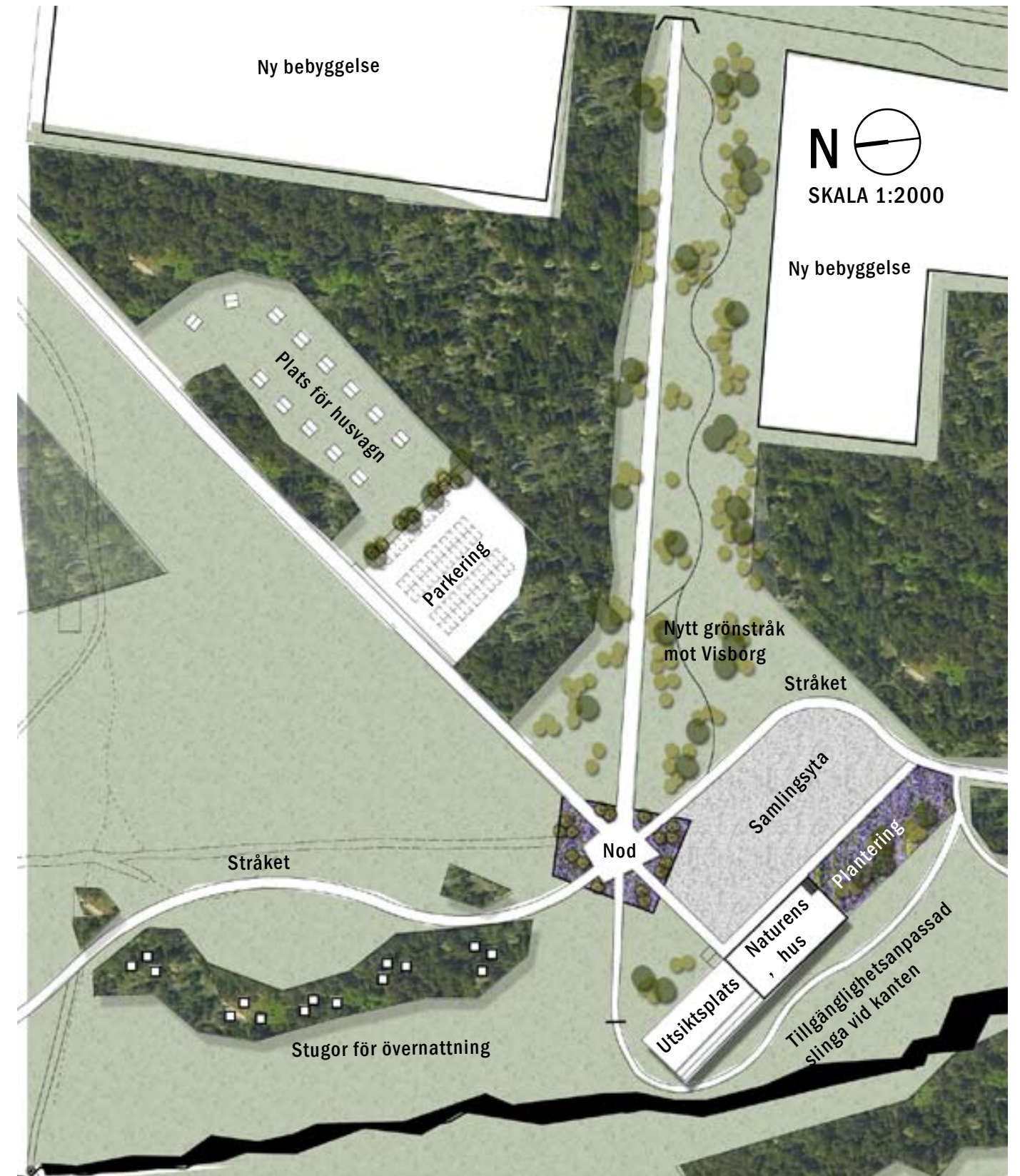
Principen är att med kanter och vegetation skapa en tydlig platsbildning. Ett nytt tvärgående gång- och cykelstråk från Visborg och ut till hällen knyts samman med stråket i en tydlig platsbildning. Detta kan bli en naturlig plats för att samlas och mötas i landskapet. En utgångspunkt för utflykter i området.

Här vid klintens kant med utblickar över landskapet är förutsättningarna utmärkta för att uppföra en byggnad för naturpedagogik. En mötesplats med syfte att lyfta fram naturvärden och dess rekreativa kvalitéer. Platsen ligger strategiskt belägen mitt i det för Gotland väl representativa landskap där geologiska och hydrologiska processer är tydligt synbara. Ett "Naturens hus" eller Naturum där människor kan ges möjlighet att förstå och entusiasmeras över landskapet och dess innehåll. Platsen har estetiska kvalitéer där den ligger orienterat rakt mot väst och solnedgången. Det höga läget i landskapet ger platsen en känsla av kontroll och överblick. Utvalda delar av de militära resterna kan sparas som berättare av områdets militära användning och bli en del av den nya utformningen. Betongelementen som militären lämnat efter sig är effektfulla och utgör tydliga kanter som kan få nya funktioner i anslutning till en ny byggnad.

Genom att bevara den diagonala infarten till skjutvallsområdet och utveckla den till en tydlig angöring för de som kommer till området i bil, separeras olika trafikslag från varandra. Utmed denna väg anordnas plats för bilparkering. På området ges möjlighet att på en tydlig plats kunna ställa upp sin husvagn en natt och i närmare anslutning till kanten skulle det kunna ges möjlighet att hyra en liten stuga mitt ute på hällen för övernattnig.

Principskiss för platsens användning

Noden blir den centrala samlingspunkten i området.

De befintliga strukturerna kan i vissa fall vara intressanta att spara och ta upp i den ny gestaltningen.

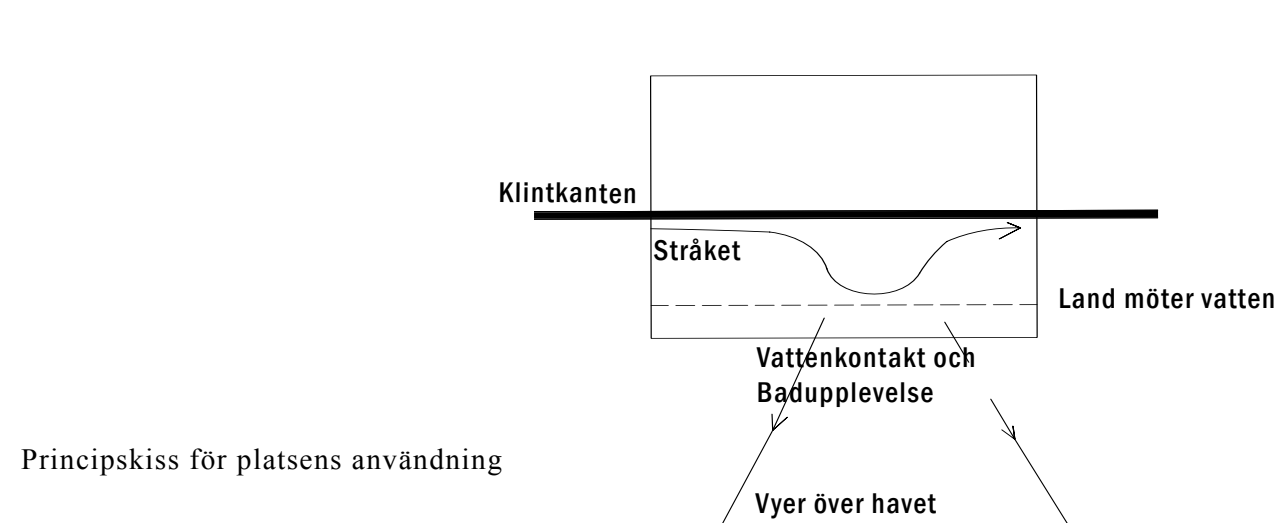
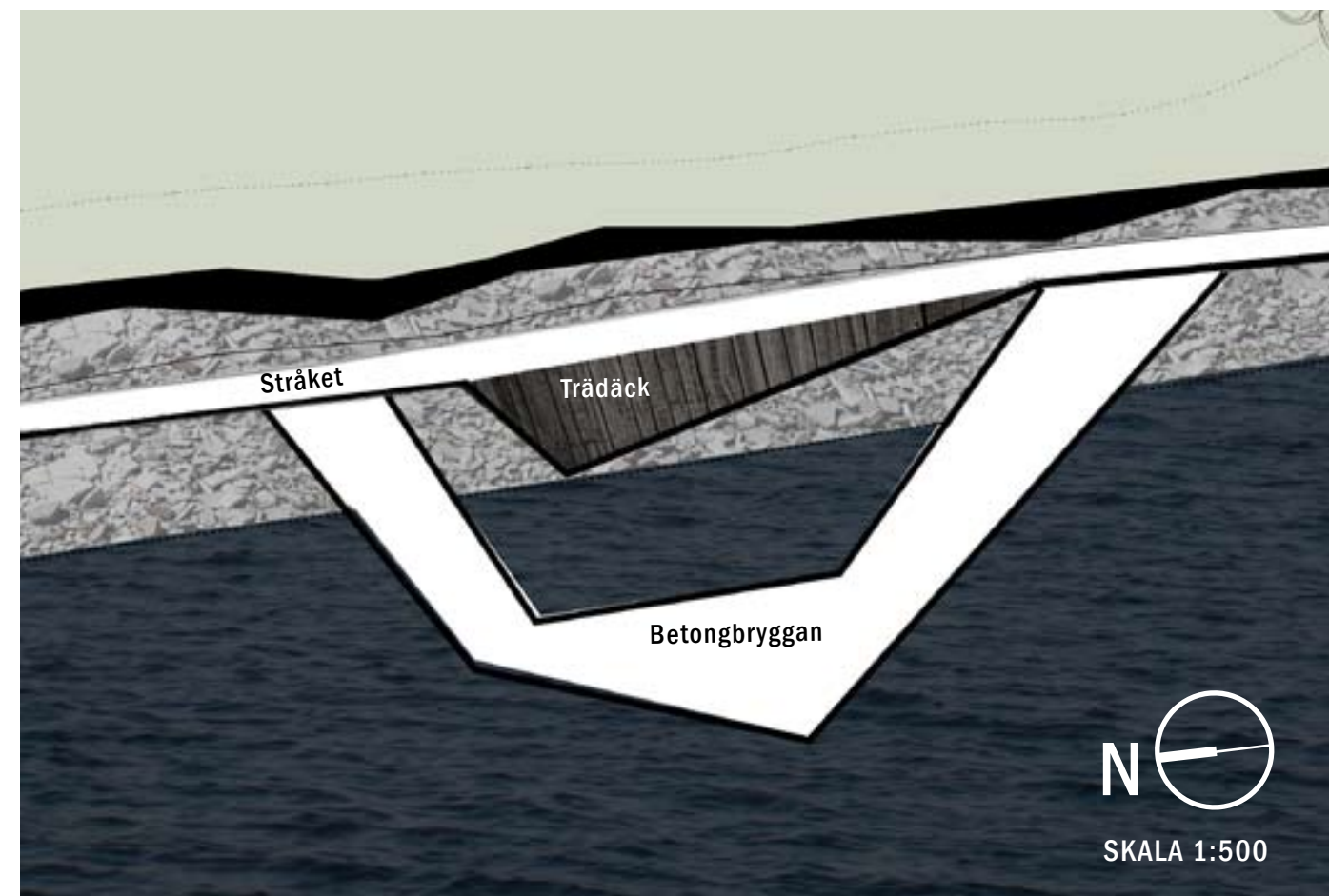

Stranden

Stråket gör en avstickare ner till stranden. Utmed en del av stranremsan erbjuds möjlighet att uppleva närmare kontakt med havet. Hit måste du ta dig via trappor och kraven på tillgänglighet här är därför inte lika strikta.

Stråket följer den trygga klintkanten och kliver ut i havet. Mellan vattenkanten och klintkanten tillåter sig stråket att här göra en lekfull knyck. Denna platsbildning berikar stråket med vattenupplevelser av en annan typ än uppe på klinten. Här är det möjligt att komma nära och känna på vattnet. Utformningen med en brygga ut över vattnet lockar till ett dopp eller bara avnjuta den direkta kontakten med havet och vattenupplevelsen berikas med fiskmåsans skrån och doften av hav. Med klinten som skydd i ryggen, vyerna över havsytan och horisonten samt de regelbundna vågrörelserna ger platsen en harmoni. Här är perspektivet annorlunda och den överblickbarhet som platån erbjuder finns inte längre. Istället är platsen mer skyddad och oexponerad. I skydd av klintens kant, i det goda solläget är detta en plats för att njuta av solen på bryggorna.

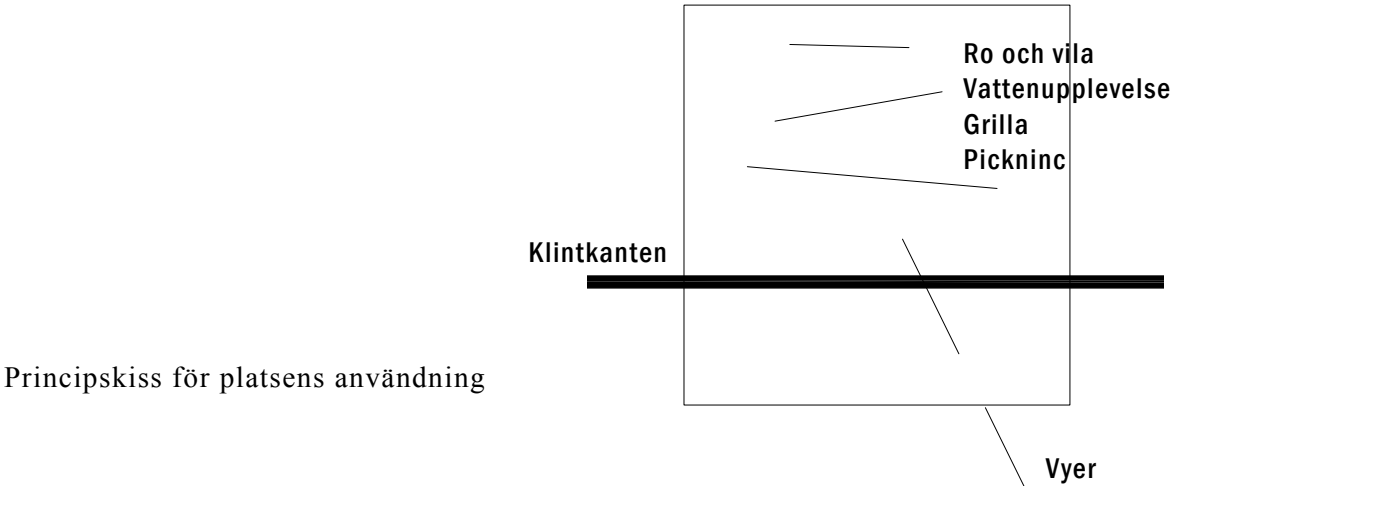
Den steniga stranden formar med hjälp av gabionelementen en skarp kant som håller upp stråket men som också blir en plats att sitta bekvämt på den steniga stranden.

Mellanplatån

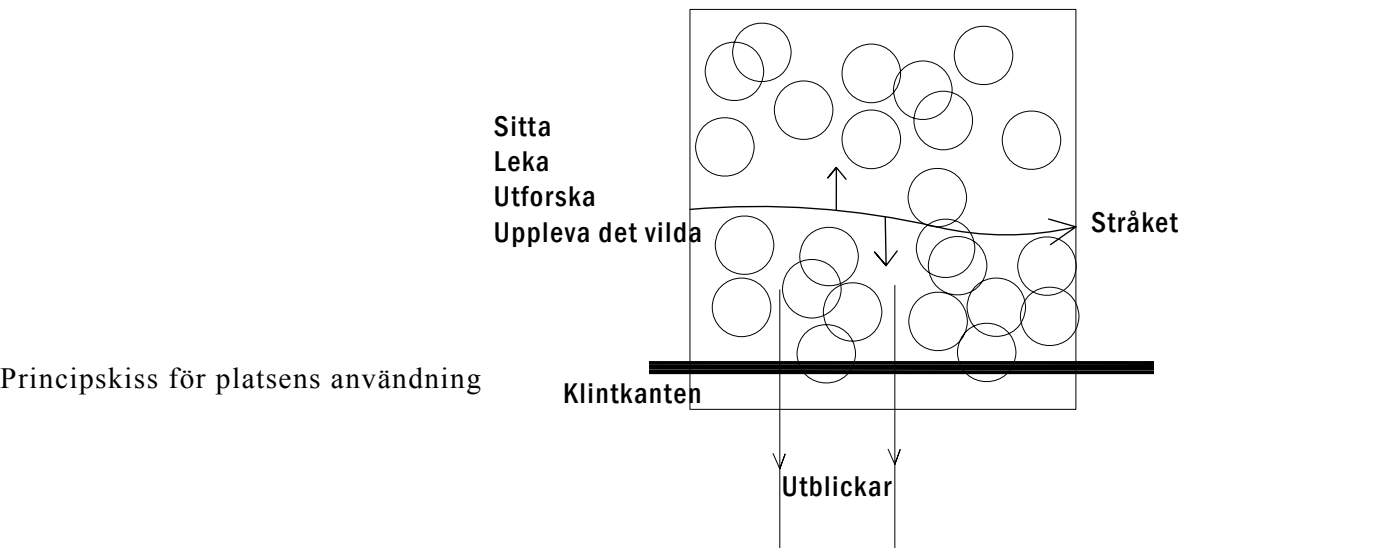
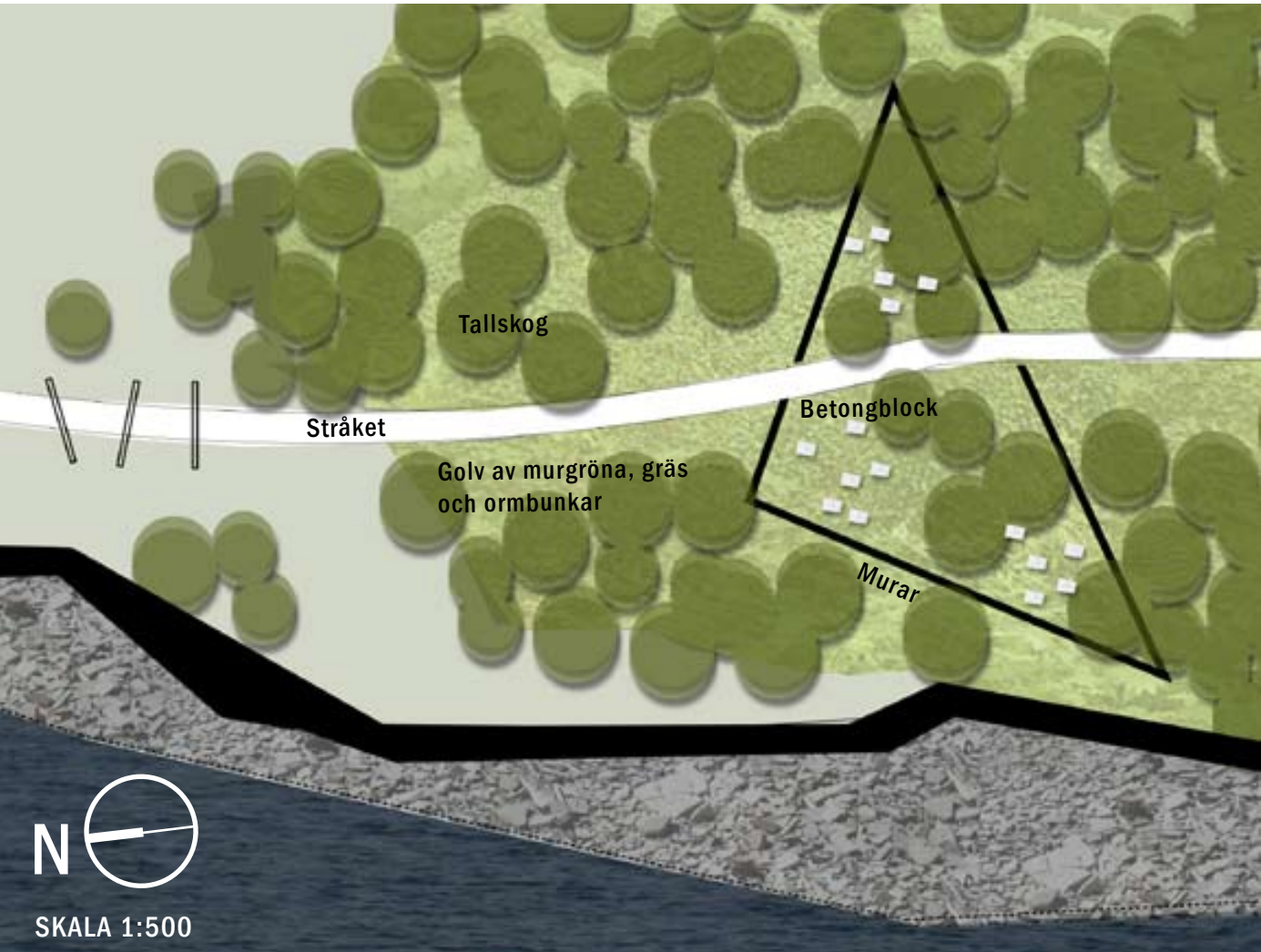
Strax nedanför noden formar klinten en mellanplatå som bildar en fantastisk platsbildning. I skydd av klinten men ändå högt belägen med vyer över havet ligger den ombonade platsen. Här passar det inte att göra några större ingrepp. Platsen är populär redan idag och behöver förtydligas som plats att stanna upp på. Genom att ta upp den steniga marken i strikta kanter som orienteras i de av havet formade strandvallarnas riktningar tillförs nya formelement landskapet. De långa banden är diskreta men gör platsens kvalitéer lättare att uppleva när det blir bekvämare att slå sig ner här. Nya sittplatser för att beskåda solnedgång men också plats för att grilla och bara njuta av de tilltalande ljuden i form fågelsång och porlet från vattenfall.

Murgrönaskogen

På mellanplatån i områdets sydligaste del ligger murgrönaskogen och här är det den trolska och ombonade känslan den viktiga. Här vill jag locka till att röra sig ut i och ovanpå den murgrönaklädda marken och på så sätt komma nära växtligheten och djurlivet i skydd av de låga tallarna. Genom att med strikta formelement rama in en plats i den lummiga skogen uppstår en kontrasteffekt som framhäver skogens naturliga virrvarr som karaktär. Detta skall vara en plats som lockar till lek och upptäckande. Mellan de vridna trädstammarna öppnar sig utblickar över havet. Murar sträcker sig ut mot klintkanten där skogen öppnar sig och man kan blicka ut över havet med skogen i ryggen. Fritt placerade på den lummiga marken ställs gabionelement ut i grupper. De blir utmärکتa som plats för picnic, uteundervisning, vila och kontemplation. Med trädkronorna som tak och omgivna av fågelkvitter och doften av skog. Gestaltningen ska uppmuntra till lek och upptäckarlust.

DISKUSSION

Här görs reflektioner kring både gestaltungsförslag och min arbetsprocess under examensarbetet. Genom överväganden och diskussion motiverar jag val jag gjort under arbetets gång och begrundar vad som kunde gjorts annorlunda. Här följer jag upp hur väl jag med förslaget lyckats uppnå det ursprungliga syftet att tillgängliggöra kvalitéer för de boende och skapa en rekreativ länk genom området. Här lyfter jag fram mina huvudsakliga tankegångar och lärdomar från genomförandet av detta examensarbete. Uppdraget att ta fram ett förslag på hur Södra hållarna kan tillgängliggöras som rekreationsområde är så komplext och har ställt mig inför svåra ställningstaganden och avväganden både vad gäller estetik och praktiska lösningar.

REFLEKTION KRING FÖRSLAGET

Medvetet prioriterar jag i mitt förslag rekreation före både bebyggelseintressen och naturvårdsintressen. Min ambition och utgångspunkt är att dessa inte nödvändigtvis behöver stå emot varandra men då jag i egenskap av landskapsarkitekt ser på landskapet ur människans perspektiv har jag målsättningen att skapa goda miljöer för människor att vistas i. Jag försöker förbättra förutsättningarna för männisikor att ta del av upplevelsekvaitéer som området redan besitter.

För att naturvärdena skall skonas är det strategiskt att tillgängliggöra området för rekreation. En plats som får ett värde för människors rekreation är svårt och känsligt att föreslå för exploatering. Områdets naturväden med sitt unika växt- och djurliv blir en attraktion och pedagogisk anledning att besöka området. Jag tror att viss grad av exploatering kan påverka området positivt. Fler kommer besöka området och användningen blir jämnare fördelad över året. Området kan tydligare få funktionen som visbybornas vardagsrum. Förbättrad tillgänglighet, ny bostadsbebyggelse i anslutning till området och fler människor som vistas i närområdet kommer få det att upplevas tryggare och fler kommer vilja vara här. Som ett resultat av detta kan slitaget av området komma att öka. Men genom att styra rörelser till tydliga stråk bör detta ändå kunna begränsas.

Till viss del har jag valt att frånga planen i det av kommunen framtagna utvecklingsprogrammet för området. Jag anser att befintliga vägstrukturer kan användas i högre grad och att den nya beyggelsen inte bör tillåtas krypa fullt så nära klintkanten. Jag har gjort bedömningen att den föreslagna graden av bebyggelseexploatering som planeras är så omfattande att den kommer att prägla området och förvanska många av de värdefulla kvalitéerna som gör platsen till vad den är idag.Från början var jag fast besluten om att dra stråket utmed stranden och att sedan via hamnen knyta samman stråket med Visbys centrala strandpromenad med fortsättning i norra promenaden. Då hamn området som måste passeras är så långt och monotont är det svårt att skapa ett trevligt stråk i denna miljö. Monotona blåsiga luckor kan få funktionen som barriärer och avskräcka istället för att locka ut till området. Jag fick söka efter andra lösningar och kom då fram till att det enklaste och trevligaste sättet att angöra området, vilket är syftet, är att lägga entrén uppe på klinten i anslutning till den planerade arenan och visa hur man kan knyta an stråket med befintliga rekreationsområden lite längre inåt land.

Min uppfattning är att området med sin storlek och robusta framtoning kräver rejäla gestaltningsgrepp. Avstånden är långa och för att stråket skall hållas spännande krävs en viss skala och täthet mellan händelserna. Huruvida förslagets gestaltningsinsatser är för omfattande eller marginella upplevde jag under gestltningsprocessen svårt att avgöra. Jag besökte därför området och kompletterade getaltningsarbetet på plats. Detta var en metod som jag tycker fungerade alldeldes utmärkt. Det gav en trygghet i hur idéerna kommer te sig i verkligheten och dessutom är platsen i sig en fantastisk källa till inspiration.

I förslaget har jag inte pekat ut så många direkta funktioner. Istället fokuserar jag på upplevelser och min intention är att skapa möljigheter för spontana aktiviteter och olika sätt att ta till sig området. Jag vill exempelvis skapa en utsiktsplats men det kan lika väl bli en plats för bergsklättring och skärmfyg. Är upplevelsen en utgångspunkt som håller för gestaltning? När jag besökte området första gången var jag hänförd av upplevelserna och kände mig då säker på att dess upplevelsevärden kan bära den här platsen långt som rekreationsområde. Därför har jag helt grundat utformningen av platserna på hur landskapets variation och karaktärskillnader kan förstärkas och komma att upplevas av fler människor. Upplevelser är subjektiva och hur förmedlar man egentligen en upplevelse? Jag anser det vara svårt att veta hur min design faktiskt kommer förmedla de upplevelser i verkligheten som är syftet. Kanske får jag bara lita på att min egen känsla och samlade erfarenhet från utbildning och arbete. Jag har också ett vetenskapligt stöd i de teorier jag tagit del av.

Kanske kan jag känna mig tillfredställd av att mitt förslag ger förbättrade möjligheter för människor att ta sig ut i området och där utsättas för vind, vatten, grönska och rörelse. Förslaget har skapat förutsättningar för att människor ska ta del av landskapet genom upplevelser. Jag har visat hur tillgänglighet kan skapas till platser med förutsättningar för att ge en mängd olika sinnesupplevelser. Platser att använda alla sinnen och att inte bara med synen. Detta är ett landskap man skall uppleva på plats, befinna sig i och interagera med. Här ska vinden i håret, ljudet av fågelkvitter, doften av hav eller mötet med en annan människa berika upplevelsen..

Efter hand har jag också funderat på om jag i för hög grad har förlitat mig på att andra människor upplever landskapet så som jag gör det. Kan det vara så att jag i egenskap av sommargotlänning romantiserar över detta landskap som något exotiskt? För visbyborna kanske Södra hållarna är ett grönområde som vilket som helst? Jag känner mig relativt lugn med att så inte är fallet. De starka reaktionerna hos gotlänningarna som gett uphov till facebookgrupper och insamlade namnunderskrifter i protest mot exploatering av området berättar att detta är en plats som väldigt snabbt efter miltärens uttåg fått en alldeldes speciell plats i visbybornas hjärtan. I ett brev angående planerna på att bebygga södra hållarna uttalar sig SLU kritiskt till exploatering i den grad som dagens planer för området anger. De avråder på det starkaste och påpekar Visbys stora förmån och ansvar i att förvalta ett så unikt stycke landskap. Allt tyder på att detta är en alldeldes speciell plats.

Kanten som koncept för gestaltning både i det lilla och det stora har varit en god hjälp för mig i arbetet med områdets design. Antagligen kommer det genomgående konceptet inte vara lika tydligt för den som besöker området. Kanske har kanten begränsade möjligheter som koncept för gestaltning? Kanske behöver ett koncept inte vara mer än ett verktyg? Min intention som designer är att med ett konsekvent formspråk och strategiskt användande av kanten som form och platsskapare skapa förutsättningar för att uppleva harmoni och lugn utmed promenaden. På samma sätt nöjer jag mig om idén om kontraster mellan karaktärer och rörelse-paus gett upphov till att besökare upplever sin vistelse på området stimulerande och att de får med sig nya intryck härifrån. Medvetet har jag inte velat föra in för mycket ny grönska och andra gestaltningselement utmed stråket så variationen skapas i huvudsak av det befintliga landskapet.

MIN GESTALTNINGSPROCESS OCH METOD

Mitt första besök på Södra hällarna blev på grund av den kalla och snörika vintern förlagd ganska sent under min gestaltningsprocess. Därmed hann jag göra en utförlig analys av området utifrån kartor, planer och program först. Jag upplevde det lite frustrerande att besöket kom så sent under arbetet men i efterhand kan jag se att det hade vissa fördelar. Jag hade på så vis skapa en grundförståelse för platsen och på ett effektivt sätt se och uppleva vad jag behövde på platsbesöket. Desutom krävde det att jag satte pennan på pappret och började med gestaltningen parallellt med förstudien. Detta upplevde jag som stimulerande då förstudien fick en tydligare inriktning på frågeställningar som väcktes efterhand.

Förstudien blev på grund av projektets komplexitet ganska bred och spänner över både planering och gestaltning. Detta kunde jag uppleva som svårhanterligt till en början. Den stora mängden planer och program som berör området var viktiga att ta del av men innebär en risk att fastna i planeringsproblematik. Jag har arbetat brett och tagit del av litteratur som inte direkt påverkat min utformning av stråket men som motiverar och understöder syftet med att bevara området som rekretionsområde.

När jag i programmet satte upp ramarna för detta examensarbete insåg jag uppdragets komplexitet. Kommunen är fortfarande trevande i sin vilja med området och dagens planer är politiskt laddade och har väckt stor upprördhet hos Visbys invånare. Många parter berörs och intressena i området är starka och står i motsättning till varandra. Genom att tydligt avgränsa uppgiften till att behandla en lösning för stråket kändes uppdraget hanterbart. Dessa avgränsningar har visat sig svåra att hålla sig inom men de har också varit en stor hjälp. Behovet av att se till helheten har hela tiden gjort sig påmind. För att skapa ett fungerande stråk behövs en grundläggande förståelse för sammanhanget. Det utvecklingsprogram som Visby kommun tagit fram behandlar hela området och jag har valt att använda det som en förutsättning. I efterhand kan jag ställa mig något kritisk till utvecklingsprogrammet. Eller kanske egentligen till att jag valde att se det som en given förutsättning. Det är fortfarande bara planer och ett förslag på avsteg som i slutänden skulle leda till bättre resultat skulle givetvis vara intressant för kommunen att se. Jag tror att jag till en början uppfattade planen för området som mer grundligt utförd än den kanske egentligen var. Till viss del har jag ändå valt att göra några avsteg från dagens plan då jag finner att det skulle inverka på områdets upplevelsekvatitéer och möjligheterna att tillgängliggöra området för rekreation. Jag upplevde det också svårt att från början avgränsa hur stort område jag skulle se till inom min förstudie. Jag ville hålla stråket till klintbranten men måste förstås se till länknigar med befintliga och nya väg- och bebyggelsestrukturer.

Min uppfattning är att landskapsarkitekten i mig vill komma med en helhetslösning där förslaget är grundat i sitt sammanhang och avvägt ur olika aspekteter. Detta måste ses som en värdefull egenskap men kan riskera att ta fokus från den arkitektonsiska uppgiften med att skapa ett vackert stråk. Detta är en lärdom för mig själv och viktig att vara medveten om i framtida gestaltningsprojekt.

Allt eftersom jag arbetat har jag blivit allt mer klar över att det är viktigt att belysa värdet i att ha vild natur i nära anslutning till staden. Scenariet med en nationalstadspark som naturskyddsföreningen driver skulle begränsa exploateringsmöjligheterna avsevärt och kanske även göra att området upplevs mindre tillgängligt. Min intention har varit att öppna landskapet för besökare och snabbt befästa området som rekretionsområde. Det är viktigt att redan nu tidigt i planeringen av Visborgs och Södra hällarnas utveckling få med en mer utförlig idé för hur rekreationanvändningen ska ta sig uttryck. Annars riskerar man att stå utan tillräckliga argument när rekreation och naturvård ställs emot ekonomiska intressen i den fortsatta planeringsprocessen. Genom att göra rejäla satsningar på Södra Hällarna som rekreatonsområde och släppa in nya estetiska dimensioner tror jag det kan komma att bli en framtida stolthet för visbyborna.

VIDARE FUNDERINGAR

Den militära användningen slet hårt på området och höll den på så vis öppet. Även om detta är ett landskap som förändras sakta på grund av de hårda de karga klimatförutsättningarna kommer landskapet sakta men säkert intas av sly nu när de tunga miltärfordonen inte längre präglar området. I framtiden kan därför skötselinsatser i form av slyröjning alternativt bete under höstar och vårar vara ett alternativ.

Min studie av Södra hällarna bör i första hand vara av intresse för min huvudsakliga målgrupp, tjänstemän och politiker på Gotlands kommun inför deras framtida arbete med att utveckla Visborg och Södra Hällarna. Både kommun och länsstyrelse kan ha intresse av förslagets avväganden mellan exploatering, rekretion och bevarande av natur. Länsstyrelsens godkännande är ett villkor för framtida exploatering av området. Den valda modellen för analys är tydligt fokuserad på upplevelser och det hoppas jag kan vara en inspirationskälla i liknande sammanhang där man arbetar med områden som precis som Södra hällarna redan besitter stora upplevelsevärden men idag inte nyttjas fullt ut. Mina studier av rörelser utmed stråk och hur människor vill färdas har framförallt varit en värdefull lärdom för mig inför min framtid som gestaltare. Dagens situation med ett svenskt försvar under omvandling har resulterat i att många områden strategiskt belägna i anslutning till svenska städer som nu står till kommunernas förfogande. Förslaget skulle även kunna vara inspirerande för dessa kommuner för att visa hur sådan mark kan bli en stor tillgång för stadens invånare.

Påtryckningar från Naturskyddsföreningen att göra Södra hällarna till naturreservat är starka och jag är beredd att hålla med på vissa punkter. Områdets besitter otroliga natur och upplevelsevärden som måste planeras för i ett längre perspektiv. Länsstyrelsen och mitt förslag står inte i motsättning till en sådan lösning. Jag rekommenderar Gotlands kommun att i samarbete med Naturvårdsverket utreda områdets möjligheter som plats för nytt Naturrum. Ett alternativ kan vara att skapa ett eget alternativ där både öbor och turister kan få förståelse för det gotländska klintlandskapet. Naturens hus i Örebro är en god förebild där den stadsnära naturen görs till en samlingspunkt med en byggnad som utgångspunkt för upptäckande och utforskande av landskapet.

REFERENSER

ELEKTRONISKA DOKUMENT

Boverket. (2007). (Elektronisk resurs). Landskapets upplevelsevärden: Vilka är de och var finns de?. Karlskrona: Boverket. Tillgänglig på http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/landskapets_upplevelsevarden.pdf Besökt 2010-03-15

Björklund, Teresa (2006). Visbys tätortsnära skogar: sociala värden. Visby: Länsstyrelsen i Gotlands län. Tillgänglig på:: http://www.lansstyrelsen.se/NR/rdonlyres/2B431F3C-098D-45B0-9667-B8AA68997F6F/0/visbys_tatortsnara_skogar.pdf. Besökt 2010-04-20

Cronholm, Emma. (2009). (Elektronisk resurs). Utformning av vägen och dess omgivning. Tillgänglig på http://stud.epsilon.slu.se/115/1/gustafsson_e_090430.pdf

Gotland. Stadsarkitektkontoret. (2009). Utvecklingsprogram Visborg. Visby: [Gotlands kommun]

Gotlands kommun (2010). Bygg Gotland: förslag till översiktsplan för Gotlands kommun 2010-2025 : utställning. Visby: [Gotlands kommun]

Vision och varumärkesplattform för Gotland - den magiska ön. (2008). Visby: Gotlands kommun

Hultgren, Helena & Wester, Stina. (2006) .(Elektronisk resurs) Planera för fem sinnen. (Elektronisk resurs) Tillgänglig på <http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/774564d376efaa0cc1256cec0031533e/3f5fa9497ec7522ac1257175005d3a9c!OpenDocument>

Isaksson, Erik. (2004) .(Elektronisk resurs) Från ingenmansland till innerstad - omvandling av Norra stationsområdet i Stockholm. Tillgänglig på <http://www.sea-mist.se/fou/cuppsats.nsf/8a05fd15257c7e58c1256608004f0536/1e62fd42b0074516c1256e2b00527228!OpenDocument>

Bentley, Ian (red.) (1985). Responsive environments: a manual for designers. London: Architectural

Länsstyrelsen Gotland (2010) Skogens sociala värden. (Elektronisk resurs) Tillgänglig på (http://www.lansstyrelsen.se/gotland/amnen/Skogsbruk/Skogens_sociala_varden.htm) Besökt 2010-04-01.

Naturskyddsföreningen. (2009) Alternativ plan för utveckling av Södra hållarna och Visborg. Tillgänglig på <http://www.gotland.naturskyddsforeningen.se/Alternativ%20plan%20hallarna.pdf>. Besökt 2010-04-01.

Naturvårdsverket (2008- 08-04). (Elektronisk resurs). Naturen i tätorten. Tillgänglig på <http://www.swedishepa.se/sv/Att-vara-ute-i-naturen/Valkommen-ut-i-naturen/naturen-i-tatorten/> Besökt 2010-03-30

Naturvårdsverket. (2010). (Elektronisk resurs). Besök ett naturrum. Tillgänglig på <http://www.naturvardsverket.se/sv/Att-vara-ute-i-naturen/Nationalparker-och-andra-fina-platser/naturum/>

Reiter, Ole (red.) (2006). Det skånska landsbygdsprogrammet: ett utvecklingsprogram med landskapsperspektiv. Malmö: Länsstyrelsen i Skåne län Gotland. Stadsarkitektkontoret (1994). Vision Gotland 2010 översiktsplan. Visby: [Gotlands kommun]

Riksantikvarieämbetet. (2003). (Elektronisk resurs). Sveriges kust och skärgårdsområden. Tillgänglig på <http://www.raa.se/bok/pdf/sverigeskust.pdf>. Besökt 2010-03-15.

Förslag till genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige [Elektronisk resurs] : slutredovisning av regeringsuppdrag. (2008). Stockholm: Riksantikvarieämbetet Tillgänglig på Internet: http://www.raa.se/publicerat/rapp2008_1.pdf

Schibbye, Bengt & Saxgård, Tomas (2007). Friluftsanordningar: en vägledning för planering och förvaltning. Stockholm: Naturvårdsverket Tillgänglig på Internet: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-1257-6.pdf>

Stockholm stad. (2003). Sociotophandboken. Stockholm: [Stockholm stad]

LITTERATUR

Cullen, Gordon (1961). Townscape. London: Architectural Press

Hermansson, Åsa (red.) (1999). Hela vägen. Borlänge: Region Mitt, Vägverket

Gehl, Jan (2001). Life between buildings: using public space. 5. uppl. Köpenhamn: The Danish Architectural Press

Lynch, Kevin (1964). The image of the city. [New ed.] Cambridge, Mass.: M.I.T. Press

Sitte, Camillo (1982). Stadsbyggnad och dess konstnärliga grundsatser: ett bidrag till lösningen av dagens frågor rörande arkitektur och monumental skulptur med särskild syftning på Wien. Stockholm: Arkitektur

Selman, Paul H (2005). Planning at the landscape scale. London: Routledge

Sporrong, Ulf & Ekstam, Urban (1995). Svenska landskap. Solna: Statens naturvårdsverk

HEMSIDOR

www.nationalstadspark.nu

www.ne.se

<http://www.gotlandia.info/gotlandsklimat/>

TIDSSKRIFTER OCH ARTIKLAR

Redaktionen (1995). Stråk. Utblick Landskap. Nr 3 1995.
Landskapsarkitekternas riksförbund (LAR).

Redaktionen. (1995). Den viktiga entrén.. Utblick Landskap. Nr 2 1998.
Landskapsarkitekternas riksförbund (LAR).

Lisberg Jensen, (2008). Hållbar stad är en stad med natur. Uppsala Nya Tidning, 2 nov.

KARTOR OCH PLANER

Länsstyrelsen. (Elektronisk resurs). Tillgänglig på <http://www.gis.lst.se/lanskartor/>

Gotlands kommun. (Elektronisk resurs). Tillgänglig på <http://www.gotland.se/imcms/36172>

Skogsvårdstyrelsen. (Elektronisk resurs). Tillgänglig på <http://www.skogsstyrelsen.se/episerver4/templates/kartmall.aspx?id=38342>

BILDER OCH ILLUSTRATIONER

Foton sid 20, Södra hållarna. Foto: Maja Forsberg

Övriga bilder och illustrationer är egenhändigt gjorda fotomontage.

